

757512

1135

91

3194

75

3491 75
MÁSODIK LAJOSNAK
MAGYAR ORSZÁG'
KIRÁLYÁNAK

A'
MOHÁTSI HARTZONTÖRTÉNTT
VESZEDELME,
MELLYET MEG-IRTT, A' KI OTTAN JELEN
VOLT

BRODERITS ISTVÁN
MAGYAR O. KANTZELLARIUSA DEÁKÜL,

MOST PEDIG
MAGYAR NYELVRE ÁLTAL - TETT
LETENYEI JÁNOS P.P.M.P.

B U D Á N
özvegy Landerer Katalin betüivel 1795.

A Z O L V A S Ó H O Z .

Sokan fok féle képpen irnak, és szólnak erről a' Mohátsi siralmas veszedelemről, és annak okairól, hogy tehát az igazság világofságra jöjjön, Broderits Istvánnak, mint az Ország akkori Kantzellariusának, a' ki-jelen volt, Sám-boki János által 1564. esztendőben kiadott irását magyarra fordítva Világleibe terjeszteni kívántam, hogy kinek kinek szemei-előtt nyilván legyenek okai, és története ama szörnyű veszedelemnek, a' mellyhez hasonlótól a' kegyes Isten mentse - meg Országunkat 's-magunkat. amen.

*Pro Patria pepigisse animam pulcherima
mors est. Virg.*

U
be
na
e
di
ré

(a

A²

MOHÁTSI VESZEDELEMNEK

LEÍRÁSA

BRODERITS ISTVÁN

MAGYAR ORSZÁG

Kántzelláriussa - által.

Uralkodik - vala azon időben, a' mellyben Szolimán Magyar Országot felette nagy erejű Hadával meg - támadá 1526 esztendőben, Lajos, ezen a' néven második, Magyar, és Tseh Országoknak Királya, (a) Tseh Lászlónak, a' Lengyel Or-

(a) Születtetett Lajos 1506 esztendőben, és, mivel hogy az ő Anyja, a' ki ezen szülés - után nem fokára ki-múltt e' világból, Frantzia Hertzeg Afzszony volt, Fiát Lajosnak kereszteltette, nóha az Attya, az akkori Pápa nevére, Juliusnak kívánta nevezni. A' Magyar Fő Rendeek Lajost.

A

hogy

Országi Kázmir Király' (b) Fiának, Annától, a' Kandali Frantzia Hertzeg Afszzonytól született Fia; A' ki Attyától még nevetlen korában árvául hagyattatván, azon időben, a' mikor a' Török Tsászárság ellene hadat indított, tsak hufzon egygyedik

hogya az ő Attyának, a' meg hólt Feleségét mód nélkül kefergő, és magát mindenektől megvonó László Királynak valami örömet okozzanak, és az Ország' dolgához - való látásra hoszvasz búbából fel-ferkentsék, két esztendő korában Királyságra fel-koronázták Fejér-Váratt. Ugyan azont tselekedték négy esztendő korában a' Tsehek - is Prágában Ezen a' Prágai koronázáson az Attya-is, hat esztendő Leányával, Annával jelen volt, mikor látta-vólna tehát Anna, Eötsének illy pompás koronáztatását, (ugy mondják) hogya sírva panaszolkodott Attyának: hogya ő - is László Király Gyermeke lévén, azt a' fényes betsülletett, és tziifra ékekségeket, ő-is meg érdemlené, a' mellyeket az Eötsének tesznek. Ezt az Attya akkor tsak el-halgatta ugyan, de, mikor vége lött a' pompának, mint egy tréfából magá tette fel a' Leányának fejére a' koronát, és így kérlelte meg ösztán a' meg keferedett Annát. *Eze így írja Sámbocki János, II. Maximilián Tsászárnak Tanácsosa, és Történet-írója.* De azonban Anna is idővel nem tsak Királyné, hanem Tsászárné - is lött Első Ferdinándnak házasságára jutván.

- (b) Noha Vladislaus, Tóthúl Vládizsláv, az az: Dicsőségeffen Uralkodó, Győzedelmeskedő, kormányozó; Lengyel Király-Fi volt, de, mivel hogya ötöt a' Magyarok, mint Tseh Királyt vették fel Királyságra, Tseh Lászlónak hívták; Ez egy

dik esztendőben jár - vala ; kevés hónapokkal az Attyának halála - előtt el-jegyeztett - vólt néki ötödik Károly Tsászárnak , és az Ausíriai Fő Hertzegnek Ferdinándnak Mária nevü Húgok ; a' kit-is mindjárt , hogy iffiúságának esztendeit el-érte , Feleségül el-vett , a' maga testvér Nénnyét Annát ugyan azon időben Ferdinándnak házas társul által-adván. Lajos , egy szálas , és magas iffiú vala , teste állásának formája más hasonló idejűek - felett szép , és tekintetes ; különös jó természetű , kellemetes indulatú , olly jeles erköltsü , ugy , hogy ha meg-érettebb időre fel-juthatott-vólna , minden kétségkivül egy igen jó , és elő-kező Fejedelmünk lett - vólna ő benne. Ezen-fel-lyül igen szeléd , és nem kemény szívé , hanem minden igazságos , és tisztességes dologra tsúdálatos , és önként le-ereszke-dő hajlandóságú vala ; azon-kivül a' Fegyver forgatásnak , lovaglásnak , vadászatnak , és más efféle iffiúi , és vitézi dolgok gyakorlásának kedvellöje ; Egy igaz mondó „ álhatatos , és a' titoknak , ha mit

A 2

reá

egy jó kereftjén , de igen gyáva Ember vala , Magyarúl nem tudott , azért meg-is vettetett ; ha ki , valami hirt , jót , vagy rosszat , bezéllent néki , vagy valamit töle kért , tsak azt mondotta Tsehül , *dobrzse* , az az : jól van , 's egyebet se szóllott , azért is ötet tsuffságból Dobse Lászlónak nevezték. Leg - jobb Törvényeket szerzett , de nem tudta végbe vitetni. Timon , Dubrav.

reá bízta - volna, igen nagy el-halगतója,
's-meg tartója.

Az Országnek, a' mint hívják, Nádor
Ispánnya (a' melly Tifztség, a' Király-
után a' Világiak - között első méltóságú)
azon időben Báthori István volt, annak a'
Báthori Istvánnak, a' ki Mátyás Király-
alatt gyors serénységgel, és nagy ditséret-
tel Erdély Országnek dolgait kormányoz-
ta-va, András Eötsétől származott O-
nokája.

Erdélyi Vajda volt Zápolyai János
a' Sepeségi Gróff, az, a' ki ez-után nem fo-
kára a' Királyságot el-nyerte. Ez az At-
tyától, Zápolyai Istvántól, György Eöt-
tsével együtt, nagy, és széles ki-te-
rültt kintfes Gazdagságban hagyattatott,
és olly nagy szerelmében, és kedvében
voltt a' Nemességnek, hogy már gyer-
mekségétől-fogva, mindnyájan ötet, mint
Királyságra (ha tudni-illik az törvényes
örökös-nélkül üressen maradna) menendöt,
ugy néznék, és mindenek ő reá, egye-
dül uagára, vetnék, 's fordítanak szemei-
ket.

A' nagyobbik Oláh Országnek, a'
mellyet Móldovának neveznek, István
Vajda, a' kisebbiknek pedig, mellyet
Havas-All-földnek hívnak, Radul Vaj-
da, mind a' ketten Magyar Országnek
hódúltjai, és annak hatalma, 's oltalma-
alatt lévök, parantsoltak.

Dálmátziának, Horváth, és Tóth Országoknak Bánja (mert ez a' három Tártomány azon egy Fő Tiszt-által kormányoztatik, a' kit mi Tenger mellyéki Fő Kapitánnak mondunk) Batthiáni Ferentz vala; az, a' ki hajdan iffiuságában a' Király - mellett tett hív Udvari Szolgálatival, Lajos Királynak, még mint Gyermekeknek, kedvét meg-nyerte, 's kegyelmébe jutott.

A' Temesi Várat, és az Országnak azokat a' részeit, mellyeket Alsóknak hívunk, Perényi Péter védelmezte, és az Országnak koronáját - is, a' mellyett az ő Attya Perényi Imre, holtta - után, nála hagyott, avval, a' kit fellyebb említünk, az Erdélyi Vajdával, a' Sepesi Gróff Zápolyai Jánossal, egygyütt örízivala.

Szeremnek, és az Ország' azon részének, a' melly a' Száva, és Dráva - között, a' Duna' partja - körül fekszik, Thomori Pál, a' Kalotsai Ersek (a' ki azoknak a' Barátoknak rendéből vétetett-ki, a' kiket mi *Fratres minores de Observantia*, hívünk) vala Kormányozója. Ez a' Thomori egy igen Vitéz, és serény Ember volt, a' ki, minek-előtte abba a' Baráti szerzetbe bé-állott-vólna, felette fok, és pedig nem kitsin jeleit adta, az Ellenség-gel többször szembe szállván, a' maga vitézlő erejének, 's-erköltsének. Mikor tehát a' Kalotsai Ersekség, Frangepán Györ-

Györgynek halálával, Fő Pásztor-nélkül
 volna, és azok a' Tartományok, Nandor
 Fejér Várnak nem régen történt el vesz-
 tével, szint annyira Fegyveres Oltalma-
 zó-nélkül, mint Lelki Pásztor nélkül szü-
 kölködni láttatnának, a' közönséges Or-
 szág Gyülésén mindnyájan azt kívánták,
 hogy Pál, ha a' szerzetből önként ki-jö-
 ni nem akarna, erővel-is, és a' Romai
 Pápának hatalmával ki-vonattatván, a-
 zon Ersekségre emeltessék, és azoknak
 a' helyeknek védelmezésére rendeltessék.
 Hofszas ideig, és bizonyára valóban,
 's-ném pedig tsak tettetés-képpen sokat
 ellenkezett; Végre mind azon-által, hogy
 a' Király' és az Ország' akarátjának enge-
 delmeskedgyen, reá kényszerítették. A'
 melly Tifztségben, mindeneknek, még a-
 zoknak-is, a' kik roszszúl vélekedtek, és
 gonoszúl itéltek-is ő felöle (a' mint hogy
 semmi nagy Virtus nintsen irigység-nél-
 kül) ugy viselte magát, hogy éppen sem-
 mit el nem múlasztana, nem tsak abban,
 a' mi egy serény Katonához, és szemes
 Hadi-Vezérhez, hanem még abban-is,
 a' mi egy szerzetes Férfiúhoz, és egy jó
 Ersekhez tartozandó-vólna; semmit hát-
 ra nem hagyván, sem meg nem változ-
 tatván elébbeni életének lanyaruságában,
 vagy testi öltözetében, vagy akár mi más
 dologban. (a) Gróff

(a) Thomori Pál, (a' mint *Istvánffi* írja) Gömör
 Vármegyében betsülletes, és birtokos nemes
 Fa-

7

Gróff Frangepán Kristóff egynéhány
hónapok - előtt Ferdinánd Auszriai Fő Her-
tseg'

Familiából vette eredetét; Először Erdélyben a Székelyeknek támadásakor, mint Budai feregek Kapitánya, Székely Váfarhelynél; az-után Pest alatt, ama veszedelmes paraszt had - ellen, magát igen vitézül vifelte, idővel pedig más hadakban is, mind kézzel, mind tanáttfal nem meg - vethető dolgokat ditséretessen vitt véghez. A' Deák tudományban tanúlt, nagy szívé, és ferénységű Ember volt. Ez azonban mikor ama szomszédságában bíró, jószágos, Nemes Puthnoki Familiából magának, jövendőbeli hitves társul, egy Leányzót el - jegyzett volna, és ezen Mátkája a' házasságra kelés-előtt meg halt - volna, újra egy igen Gazdag özvegy Aszfzonyt szándekozott Feleségül venni, de, minthogy ofztán ezt - is házassága-előtt a' kegyetlen halál elragadta, két legyeffeinek véletlen és reménletlen halálától el - ijjedvén, mintha különös Isteni akaratból gátoltatnék a' Házasságtól, fogadást tött, és fel - tette magában, hogy hólttig nőtelenségben fog - élni, és valamelly szerzetbe bé - állani És e' végre, midőn Berizló Bertalan, a' Rhódusi Vitézek - közzüli Auránai Perjel, meg halt volna, azt a' Tifztséget, a' mellyhez a' nőtetlen élet szerzetesi fogadás - által köttetett, nagy könyörgésekkel kéri vala Lajos királytól; de azt a' feleletet vette a' Királytól; hogy ő ezt a' hivatalt a' maga Udvari Sáfárjának Baratsi Mátyásnak immár régen meg ígérte, 's - másnak nem adhatja. Minthogy tehát ezen kérésében sem kedvezett néki a' szerentse; Ujlakra ment Szerem Vármegyébe, a' Cheri Barátokhoz, a' kiknek nevezetes Templomában fekszik Kápisfranus Sz.

tzeg' szolgálatjából a' Hazának szolgálatjára nagy ígéretekkel által hivattatván; mikor osztán a' jó tetemények helyett, a' mellyeket itthon vár-vala, nem kis bős-zúsággal illettetett-vólna, oda, a' honnan jött-vala, a' Ferdinándhoz vizfsza mentt.

Broderits István, a' ki a' felső Pánnoniának abban a' részében születetett, a' melly a' mostani üdöben különösen Tóth Országának (*Slavoniának*) neveztetik, „viselé a' Kántzellariusi Tifztséget, a' mellyre Romában viseltt követségéből kevés hónapok előtt vizfsza hivattatott, és viselte-is azt a' jóra igyekező nagyobb szándékkal, és szívessebb indulattal, hogy sem tehetségel. Az, (t. i) a' ki ezeket világ eleibe terjeszti.

A' Kints-tartó, avagy Tár Mester' Tifzjtje Thurzó Elek-mellett vala, a' ki, (a' mint Sokaknak ő felöle-való vélekedésök vólt) egy igen Gazdag Ember lévén, ezt a' Tifztséget egynéhányszor ennek előtte-is szorgalmatosán viselte.

Bornemifza János Pofony, és Buda-Varának Kapitánnya vala; Ennek e' Királynál, a' kit böltsöbéli Gyermekségé-gétől-fogva fel-nevelt, nagy tekintete, és a' Király akarátjának erre, vagy amar-
ra-

Jánosnak teste, és ottan haját el-taroltatván, a' szerzetes, és fanyarú életet fel-vette, és annak igaz hittel, és Keresztjén Ferfúhoz illendő áita-tofsággal, eléget-is tett. (b) *Istvánfi L. IV. v. VIII,*

ra - való fordításában nem kis tehetsége
vóltt; Másoknál pedig, majd mindenek-
nél, nagy tiszteletü, mind koros vensé-
géért, mind pedig egy némelly meg-vál-
tozhatatlan maga viselésének, és jóságá-
nak, 's Királlyához-való tiszta hűségének
vélekedéséért.

Majd nem tsak ezek, a' kiket emlí-
ténk, valának akkor a' közönséges Tiszt-
viselők; a' többi Prelatufok, és Zászlós
Urak, kiki a' maga különös, és tulajdon
dolgaihoz láttak; Szálcán Lászlón az Esz-
tergami Erseken, és Ország' Primásán,
's - fő Kántzelláriusán - kívül; a' ki, noha
kevés napok - előtt, vagy, hogy másként
nem tehetett, vagy, a' nyugodalmasbb
életnek kívánságából, a' Királyi petsétet,
a' mellyet titkosnak hívják, a' Király-
nak kezébe által - adta, a' melly - is olz-
tán Broderits Istvánnak adattatott: Az Er-
sek - mellett maradott mind - azon - által a'
Hatalomnak nagy része, és a' dolgok en-
nek akarátja - szerínt nagyobb részént in-
téztettek - vala, a' kinek méltóságára, i-
dős vólttára, értelmes okofságára, és a'
dolgoknak, a' mellyeknek gondját hoz-
szas ideig viselte, véghez vitéleben - való
tudományára nézve, a' Király még min-
denek fölött leg - többet láttatik - vala tulaj-
donítani; kivált - képpen, mikor a' dol-
goknak sommájáról, és leg - terhefsebb ve-
lejáról fordúltt elé a' kérdés. És majd
tsak nem ez vólt akkor Magyar Országban

a'

a' dolgoknak állapotja, mikor meg-izen-
ték Lajos Királynak; Hogy Szolimán,
minden szomszédival, több esztendőkre,
a' békefséget meg-erősítvén, és frigyet-
kötvén, mind vizen, szárazon ellene ha-
dat indítana. A' kinek is, hogy ezt tfele-
kedgye; nagy alkalmatofságot szolgálta-
vala Nandor Fejér-Vár, és Szabáts, a'
mellyeket ez-előtt kevés esztendőkkal ha-
talma alá hajtott, Szálánkement, és min-
den más Várakat a' Száván innen egész
Péter Váradig, ugyan azon időben el-
pulztítván, a' melly egész Tartományt,
meg maradván még a' régi nevezete, mi
Szeremnek mondjuk; a' melly dolog olly
tágas útat nyitott Magyar Országra az
Ellenségnek, hogy, valahányszor a' Szá-
ván-által-jöni, és Magyar Országba bé-
ütni akarna, nehezen lehetne ötet abban
meg.akadályoztatni.

Kormányozta akkor alsó Pannoniá-
nak azon részét, a' mint elébb is mon-
dánk, Thomori Pál; a' ki, mikor jól ki-
kémlelte, és meg-tudta-vólna a' Török-
nek Magyar Országra üto szánkékát, nem
elégedett-meg azzal, hogy ezt levelei, és
hir-mondó Postái-által elébb szokszor a'
Királynak serényen tudtára adta, hanem
fel-ülvén hirtelen könnyü szekerekre, a'
mellyeket mi a' helyről *Kotsinak* nevezünk,
Böjt más havának húszadik napján a' Ki-
rálynál, a' ki akkor Vilssegrádon mulat-
vala, hirtelen sietéssel meg-jelenik. Az

El-

Ellenségnek jövetelét, nagy készülését, és az onnan eredhető fok, és nagy veszedelmeket, a' mellyek az Országra közelgetnének, meg - mutogatja; a' maga erejének az Ellenség viszsza nyomására - való gyengeségét elé - beszéli, És melly igen szükséges légyen a' siető gyorsaság. Megkell - gátolni az Ellenséget a' Szávának, Nador Fejér - Varnál - való által kelésétől; És, hogy még ez a' dolog, ha a' maga idejében, és korán gondoskodunk ámbár nehéz, de mind azon - által nem tellyességgel légyen lehetetlen. Annak, véghezvitelére pedig, hogy ha ő néki a szükséges dolgok meg - adatnak: Magát, és minden tehetségét, 's fáradságát igéri, és - ajánlja, s - fel szenteli.

A' Király ezekre meg - indulván, és minthogy a Töröknek jövése, 's közelgetése más több helyekről - is meg erősítik - vala; Azoknak, á' kik akkor véle jelen valának, tanáttfokból, Országos Gyűlést hirdet sz. György Mártirnak leg - közzelebb esendő napjára; a' mellyre midőn számosan minden Vármegyék' Rendei öszve gyűltek - volna El - rendelték, és vegezték ottan mind azokat, a' mellyek az Ország' védelmezésére tartozandóknak és szükségeseknek lenni látszatnak - vaia. És legelőször - is azt: Hogy az Érsébethet látogató B. Aszszony napjára, a' melly Sz. Iakab havának második napján szokott esni, az Orzágnak minden Fő Emberi,
mind

mind az Egyháziak, mind pedig a Világiak, és az egész Nemesség fejenként, és személyessen, a parasztoknak bizonyos részével, Tholnára fegyveresen öfzve gyülekezzenek, hogy onnét a' Királlyal egygyütt, az Ellenség' eleibe mennyenek

Az - alatt a' Király a Hadhoz szükséges dolgokat készíti: A' kerefztjén Fejedelmeket, főképpen a' Szomszédokat, a' köz veszedelemről meg-inti, s' tudósítja. A' Tseheket, pedig, s' a' Morvaiakat, és a' Szilésiabélieket, mind Követi-által, mind Levelei - által sürgeti, és öfztönözi, hogy azokat a' segítségéket, a' mellyekkel tartoznak; és egyéb -eránt - is erre a' dologra már meg-igérték; adgyák - meg. A' Romai Pápát - is el nem mulatja, men-nél nagyob könyörgésekkel lehet, sürgetni, hogy azon pénzét, a' melly néki a' Katona fogadásra Magyar Országban vagyon, a' mennyire leg-inkább ki - telhetik, szaporittla, és számát nagyob-bittla. Mivel hogy a' Lengyel Ország' Királyáról, Sigmondról, Lajos Királynak a' Bátyjáról, tellyesféggel más ként kellet gondolkozni, és a' dolognak mi vólttát felvenni; mert Ez, tsak kevés idővel ennek előtte, a' Törökkel frigyét kötött; Országáról az utólsó veszedelmet (mint-hogy a' Kerefztjén Fejedelmeknek ennyi fok veszekedési - között, más képpen nem tehetet) vagy illy móddal - is el fordítani igyekezhén. Nem - is lehetet pedig azt
tsak

tsak meg-gondolni-is, hogy egy ilyen igaz szívu, és hitét's-igéretét meg-tartó Fejedelem, egy, magával Frigyes Fejedelem elten valami leg-kifsebb segedelmet-is adgyon. Hasonló karban vala pedig a' Velentzéseknek ügyökis.

Ezeken-kivül, ugyan azon az Ország' Gyűlésén, meg engedtettk a' Királynak: hogy ha a'közönséges kints Tárnak fogyatkozása miatt (a' melly azoknak, a' kiknek gondvifelésére bizattatott, rozsz gazdálkodása által, egészszén ki-üresedett) Néki ugy látszatnék, hogy az Egy házi kintsnek valamelly részéhez hozza' kellene nyúlni; Ezt ő szabadon meg-tselekedhetné. Hogy pedig ez valamelly vétek-nélkül meg-eshefsék, a' R. Pápa-is a' maga függő pet-sétes Levelével immár elébb meg-enedte. Ki-rendeltettek utóllýára, és meg-neveztettek ennek a' Hadnak vezérlésére, azok-közzül, kik a' Hazában valának, két Fő Kápitányok Gróff Frangepán Kristóff; az, a' kiröl, hogy Ferdinándhoz visszament-légyen, fellyebb mondánk; És Gróff Szalm Miklos.

Midön mind ezek, és több más dolgok, illy módon, abban az Ország-nak közönséges Gyűlésében, el-végeztettek, és szokott törvényes tanátskozás-után ki szabattak, a' Király a' Gyűlést el-botsátja. Ő maga pedig mind azokat, a' mellyek a' gyűlésben végezödttek, és ki-rendeltettek, mennél nagyobb szorgalmatossággal töle ki-telhetikvéghöz viszi.

Leg-először-is ir ezekről a' veszedelmes környül állásokrol minden kereszjén Fejedelmekhez ; mindnyájoknak segítségöket kéri ; leg inkább Károl Tsászáret, és Ferentzét, a' Frantziák Királlyáét, a ki tsak kevés idővel ez előtt a' rabságból ki-szabadúltt - vala ; mind a' kettőnél igen nagy könyörgésekkel esedezik, hogy ne hadgyák-ötet illy nagy veszedelmében ; A' Francziák Királlyának azt is eszébe juttatta : Mit ígért légyen néki a' maga követje - által, midön *Pizzigyton* Várafsában, közzel Mediolánumhoz raboskodnék, a' Magyar Országnek oltalmazásáról ; és, hogy, ha ő néki az Isten elébbeni szabadságát visszsa adándja a' segítségeknek adásáról. Most van (ugy mond) üdeje, hogy a' tett ígéretek, és az illyetin fogadások bé - tellyesíttesenek, mikor az Isten' ajándékából meg-adódott immár néki az ezeknek bé tölthetésére való hatalom, és ötet pedig körül vette az ezeknek kérésére kéntelenítő utolsó szükség. El küldi ezen kívül más serény követjét (a), a' maga Sógorához Ferdinándkoz,

és

(a) Nádasdi Tamás volt ez, de, noha fok nyelveket tudó, és hathatós, bölts beszédü Ember volt Nádasdi, minden ékessien szólló hoszfsas könyörgésével sem tudta reá beszélleni a' Német Fejedelmeket a' segítség adásra, mert nagyon meg-vesztegette őket a' hitbéli szakadás, mint hogy olly

és a' Birodalomnak többi Fejedelmihez, a' kik akkor Spira Várafsában Birodalmi Gyülést tartanak - vala. Küld Tseh Országba, Morvába, Szilésiába. Tanátskozik Báro Burgi Antal-Jánossal, a ki a' Pápa' nevében a' Királynál Követ-vala, hogy Ez *instállyon* a' Pápánál: Hogy nagyobb somma pénzt küldgyön az illyetin nagy terhes Hadnak el - viselésére.

Ki-rendeli Macedóniai Lászlót, a' ki egy kevelsé ez előtt Szeremi Püspökből,

a'

olly Tanító támadott köztök, a' ki a' Török - ellen való hadat nagyon tiltotta, mert ez-által ellenkeznék (u. m.) az Isten akaratjával, a' ki a' Török által bünteti hamiságinkat. Még nem gondolta azt ez a' jámbor, Hogy az Úr Isten, (a' kinek akaratja nélkül hajunk szála sem esik a' foldre) borsátja ugyan reánk a' nyavalyát, de azért nem tiltja, sőt parantsolja, hogy az okos orvosok tanátsával éllyünk, 's magunkat gyógyítsuk. Ecli 38. *In Germania nulla certa pax, et securitas a feditiosis subditorum animis; omnis Miles a' Luthero involuntarius reddicus ad profiscendum contra Turcas. Scripserat enim ille: quod præliari adversus Turcas, sit repugnare Deo visitanti iniquitates nostras per illos. Scripserat: non licere Christianis bellare; sed vim, et injurias pati; nec quidquam contribuendum contra Turcas. Derelictus itaque ab omnibus Germaniæ Principibus pius, innocens, et inclytus Rex Ludovicus Cæsaris nostri Sororius &c.* Ezt írja Egy akkori üdöbéli nagy tudós Ember, úgy mint Cochléus,

a' Kánczellarius kedvéért, Pétfi Püspök-ké lett, más többekkel; hogy az Egyhá-zak kintse' sommájának felét el - szedgyék. Gerendi Miklóst pedig az Erdélyi Püspö-köt, hogy ebből az ezüsből, aranyból, vagy pénzt veressen, vagy a' Pápa követ-jének egygyező értelmével, egyedül tsak a' Hadnak ezen jelen lévő szükségire a' Vitézeknek ki-oloztogathassa. Ki zsaroltatik ezen-kivül a' pénz az Apát Uraktól, Pré-postoktól, Káptalanoktól a' Várasoktól, a' mellyeket Szabadoknak mondunk, az Erdélyi Szászoktól, a' Zsidóktól; minden felől öszve kerestetik a' Hadi költség úgy hogy igen kevés napok-alatt, egybe gyű-jtetett, ilyen módon, nem kis somma pénz, a' melly-is ugyan azon hadi költségek-re a' mellyeket mondánk ki - olzogat-tott.

Jönek azonban egy más-után szünet-len, majd Levelek, majd Hirmondó Po-stiták, a' Kalotsai Ersektől, az Erdélyi Vajdától: hogy a' Török immár Belegrád-hoz közelget; és seregének némelly ré-sze, a' melly előre szágúldóba küldetett, már a' Száván - is - által - költöznék. A' melly dolog élelfebb ösztönt adott mind a' Királynak, mind azoknak, a' kik ő mellette valának, hogy a' mindennemű szükséges dolgokat annál inkább stettes-sék; És mindenek fölött; mivel hogy az Ellenség a' Száván - való által-keleítől már

el

el nem tiltathatik, hogy a' Drávának által-jövetelétől akadályoztassék-meg.

Itten azonban a' dolognak mivolta azt láttatik kívánni, mivel hogy, mind a' Száváról, mind pedig a' többi Folyó vizekről, és Helyekről többször kell emlékezetet tennünk; Hogy az egész Magyar Országnek, és főképpen azoknak a' Helyeknek, a' mellyeken az Ellenség mi ellenünk jött, és, a' mellyeken mi ö-ellene mentünk, és, a' hol a' Hartz meg-efett, állását, és fekvését rövideden meg-fejtegefsünk.

MAGYAR ORSZÁGNAK

LE I R Á S A.

Az egész Magyar Országot (mellyet hogy mostan, vagy a' Hunnufőkről, vagy a' Hungarokról, azokról, tudni-illik, a' Nemzetekről, a' kik valóban Szittyából jöttek - ki, és most benne laknak. Hungáriának (a) neveznek, az tudva vagyon) a' Duna, melly minden Folyó Vizek-kö-
B zött

(a) A' Magyarokat a' külső Nemzetek miért nevez-tek Hungároknak, a' Magyar Országot pedig az-után Hungáriának. Lásd Béla Király Iró Deákjánál, a' kit nem régen Magyarra fordítottam á XIII. Részben.

zött mellyek Európában vannak, leg nagyobb, 's a' *Martiána* Erdőben, Ulma-mellett eredvén, 's Német Országról le folyván, keresztül folya, és két részre hasítja, innensőre, és túlsóra, (mert most úgy bezzellünk, mintha Budán, a' melly az Országnak Királyi széke, volnánk) az innenső az, a' hol hajdan a' Pannoniák vólta, Ez, (t. i.) a' Magyar Országnak innenső része, a' túlsó rész-felől, a' Dunánál: *Austria Noricum*-felől, a' Béts-mellett lévő, régenten *Céczius*nak mondatott Hegynek tövénél: *Tóth* Ország-felől, a' *Száva*-*Vizeinél* végeződik. Mivel hogy a' Duna-mellett közzel-lévő, és *Belgrád*-hoz tartozandó helyeken, egészfzen a' *Szává*-nak a' *Dunába*-való szakadtáig le méggen az innenső Magyar Ország, és ama három jeles Magyar Tartományokat, a' mellyeket mi *Vármegyéknek* hívünk, úgy mint *Valkót*, *Posegát*, és *Szeremet* *Tóth* Orzágtól (*Sclavoniától*) el-választja. (a)

En-

(a) Ebből ki tetfzik, hogy az az egész Tartomány melly *Valkó* most *Verötte*, *Szerem*, *Posega* *Vármegyéket*, és az ezekből ki szakasztott *Péter Váradi*, *Bródi*, és *Grádiskai* *Véghelyeket* magában foglalja, Magyar Országnak kezdetétől-fogva, ugyan ezen Országhoz tartozandó volt, és nem hivattatott, mint most *Sclavóniának*, mert *Sclavonia* az vólt; a' melly most *Horvát Ország*-nak neveztetik, kinek *Anyja* *Varafa Zágráb*; *Horvát Országot* pedig a' *Szává*-túl kell keresni

Sz.

Ennek az innenső Magyar Országának Feje, és Anya városa, az, a' mellyet egy kevesé elébb nevezénk, Buda, az Országának Széke. Ebben a' nevezetesebb Városok; Fejér - Vár, a' melly a' Királyoknak ottan lenni szokott koronáztatásokról, és temettetésekről jeles. Esztergam Erseki, Péts Püspöki Székek; ezeken kívül Sopron, Győr, Veszprém, és Szombathely Sz. Mártonnak: Stridon Sz. Hieronimusnak, hazája. Sok nevezetes Folyóvizek vannak benne, két igen híres tavak is, ugy mint: *Balaton*, és *Fertő*, amaz mint egy tizen három mért-földnyi hosszúságra el-nyúlik, emez nem olyan hosszú ugyan, de a' Balatonnál sokkal szélesebb. Ehez az innenső Magyar Országához, mihentt által-mégy a' Dráván, hozzá vagyon ragasztva a' Tóth Ország, (*Slavonia*) hajdan a' felső Pannoniának része, a' Száva, és Dráva-között, még a' Szávát-is sokkal túl haladja, és egész a' *Huna* vizéig (mert mostanság ez a' neve) ki-terjed, a' hol osztán a' Horváth Ország kezdődik; a' ki-után Dálmátzia következik az Adriai tengernek partja-körül; a' melly, rész szerint a' Velentzéseknek,

B 2

rész

Sz. István, a' ki *Slavóniat* nem bírta, és csak a' maga Országában fondáltt, Puspökségeket, a' Pétsi Puspökség' határát az Alma vizének a' Drávába szakadásánál által kelvén, keresztül a' Possegai Hegyeken egészen a' Szaváig vetette.

rész szerínt a' Töröknek hatalma-alatt va-
gyon, és annak leg-kissebb részetskéje va-
gyon a' Magyar Országnek birtokában.
A' közép-földi helyeket a' Bosznaink, és
a' Rátzok lakják, a' kik hajdan felső Mé-
ziabélik voltak. *Sclavóniának*, vagy - is
Tóth Országnek, Feje, és Anya-Várasa,
Zágráb, Püspöki Szék. Horváth Országnek
mostan *Bigihon* annak előtte *Fumium* volt.
Dálmátziának abban a' részében, a' melly
a' Magyar Király' birtokában vagyon,
Szegnye, Bozna, Iaycza. Rátz Ország-
nak, vagy Szervianak, *Belgrad*. És ilyen
módon fekszik a' innenső Magyar Ország,
és az ő hozzája kaptsoltt Tartományok,
mellyek a' Duna', és az Ádriai Tenger'
öble-között vannak.

Magyar Országot Dunán-túl a' Kárpithi,
vagy Beszkédi Hegyek, mellyek Pofonyon
fellyül kezdődvén, nagy hosszú kerület-
tel a' Fekete tenger partjáig nyúlnak; Mor-
vától, Szilesiától, Lengyel, és Orosz O-
szágoktól meg különböztetik éppen addig
a' helyig, a' hol ama Tartomány vagyon,
mellyet Máramarosnak hívunk. Már ot-
tan más hegyek, és Erdők, a' kik attól
a' helytől Szőreny-felé ki-terülnek, Er-
délytől, Oláh Orzágtól, és Havas-all-földtől
el-választják. Ezt a' túlsó Magyar Orzá-
got a' Tisza-vize, (a' melly minden Észa-
ki folyó vizek - fölött (a' mennyire még ed-
dig értésünkre esett) leg-halassabb; 's-a'
Máramarosi, és só aknai hegyekből ered:
közé

pen kereftül folja, más két kifsebb pat-
tak vizeken-kivül, két, hajókat fen-biró,
és Erdélyből alá folyó vizeket - is, a' Sza-
most, és Marost, magában veszi.

A' túlsó Magyar Országban ezek a'
nevezetesebb Várasok vannak: Észak-fe-
lül Posony, Nagy - Szombath, Threntsin,
és ugyan ottan a' Vág-vize, melly köz-
zel Komáromhoz a' Dunába szakad, Nitra,
és éppen ott Besztertze, egynéhány Hegyi
Várasokkal, a' mellyek az arany, ezüst,
és réz Bányákról isméretesek. Ismét:
Vátz, Pest, Budának által-ellenében; E-
ger, Kassa, és némelly Sepesi nem alá-
való Várasok. Dél-felé pedig, Kalotfa,
Báts, Szeged. Tifzán-túl; Nagy Várad,
Debretzen, Nagy-Bánya, arany, és e-
züst aknáival; Tsanád, Püspöki Váras;
és ama híres, neves Temes-Vár, a' Ma-
gyar Orzági Fő Tifztségek-között a' har-
madik helyet foglallya. Szörény, a' hol
a' Trájánus Tsászár-által hajdan építetett
Hidnak töredéki, és jelenségi még mostan-
ság-is látszatnak; és más többek, a' mel-
lyeket a' historiai rövidség bévebben elő-
számolni nem enged. Maga pedig a' Ti-
fza, ama Prépostsággal jeles Thételnél,
nem meszse Péter-Váradjától, a' melly
Váras azon Viznek innenső partján fek-
szik, a' Dunába szakad. Azokon a' He-
gyeken-túl pedig, a' mellyeket a' Beszké-
di Hegyektől-fogva Szörényig terjedni mon-
dottunk, Erdély Ország vagy on, a' haj-
dani Dáczjának része. Ennek Fő, és A-
nya-

nya-Várasa Gyula-Fejér Vár, a' melly, vagy Julius Tsászártól, vagy inkább valamelly Gyula névü Magyar Fejedelemtől, így neveztetik. Több nemes Városok vannak Erdélyben, a' mellyeket a' Németek, a' kiket mi Szászoknak mondunk, építettek, 's lakják. Ebben vannak Szikulok, a' kiket közönségesen Székelyeknek hívják; Fene, és hadra termett, baj-vívó neme az Embereknek; a' kik-között nintsen sem Nemes, sem Paraszt, hanem mindnyan azon egy jussal birnak a' Helvétziabéliek modjára. Maga pedig az Erdély Ország mindenben igen termékeny, kiválttképpen az aranyban, ezüsterben, és más értékekben: Nemez igen nemes lovakat borral-is bévelkedik, de nem olly finom elő-keleivel mint Magyar, és Tóth országok. Erdélyt keríti a' két Oláh Ország Havas, al-földe; és Módva, amaz a' Dunához, ez pedig a' fekete tengerhez közelítvén: mind a' kettő Erdéllyel egygyütt Európának azt a' részét foglalják el, a' melly hajdan Dácia volt. Így ez az egész Dunán-túl-való Tartomány, a' melly nem csak a' túlsó Magyar Országot, hanem Erdélyt is, mind a' két Oláh Orzággal magában foglalja, a' Duna-Beszékédi-vagy Kárpátusi hegyek-Fekete Tenger-és ismét a' Duna-közé minden részről rekesztetik. És ezeket mindánk Magyar Orzágnak közönséges fekvéséről; most immár az vagyon hátra,

hogy

hogy azokról a' Helyekről egy keveysé magánosabban szóllyunk, a' mellyek ennek a' Hadnak egész terhét, és sullyát viselték.

Budán alól, a' Duna partján lemenvén, némelly nemtelen Falukon; 's helységeken kívül, Pakos, az után Tholna vagyon, tizenhat Magyar mértt-földnyire Budától. Onnét Bátha, Báthán-alól Moháts, a' melly a' Duna partján fekszik. Mohátstól jobb-kézre, a' középi földön, Péts vagyon, olly Váras, a' melly ezelőtt a' veszedelem-előtt elég jeles volt, négy, vagy valamivel több mértt-földnyire távúl a' Dunától, a' Drávától háromra. Mohátstól a' Dráva-felé Siklós, a' Dráván túl Valpó, nemes Váras vannak. Tovább: Mohátstól a' Dráva vizéig négy mértt föld, vagy egy keveysé több vagyon. Azon pedig a' helyen-fellyül, a' hol a' Dráva, a' Dunába szakad, a' Drávának túlsó partján, Eszék (*hajdon Mursa*) Várasa vagyon, és ugyan ottan valamelly Romai üdöbéli nagy Várasnak nyomdoki, és jelenségi, akkorbéli tudni-illik, mikor a' Romaiak birták a' Pannóniákat, talám Római-lakás (*Colonia,*) a' Dráva torkától tsak két mértt-földnyire fellyebb. Azon a' helyen, a' hol Eszék vagyon, a' Dráva keskenyre öszve szorúlván, igen alkalmas a' hid-tfnálásra; a' melly alkalmatossággal élvén a' Miéink, azon időben, mikor Belgrádot el-vesztettük, ottan

tan hidat tsináltak, a' mellyen a' Hadi Sereg által-vezettetnék. Eszéken alól a' Duna' partján Erdeöd vagyon, a' Thételi Prépostságnak Vára; (a) Ez a' hely minden felől erdőkkel körül-vétetődött, a' melly-is, minthogy a' természet-is nagyon segít hozzá, kevés munkával igen erőssé tétetődhetnék. Az-után vagyon Baroh, Valkó, Zatha, és által-ellenében Báts, a' mellyet mondottunk: Magyar Ország-nak második Erseksége, a' melly egy síkmezőségen fekszik, a' mint minden túlvaló helyek-is, a' mellyek a' Tisza, és Duna közt vannak, merősíki mezőség, és egyenelség, azért-is a' Barom tartásra, Gulya, és Ménes legeltetésre igen hasznosok. Zathán (Szathán)-alól, azon Duna parton vagyon Ujlak Várasa igen nemes Várral; és ottan nyilik-meg először is ofztán az a' bődög, és igen termékeny Szeremi Tartomány, a' ki nem tsak bort, a' melly az egész Északi minden Országokon leg-ditséretesebb, hanem minden egyebeket-is, a' mellyek az Embernek élelmére tartozandók, meg-termi. Hajdan annyi fok Tsászároknak, (b) sőt még (a' mint a' Romai históriában vagyon) Egynek, a' ki a' Romai Pápaságra fel-

(a) Mostani üdöben T. Tsepinyi Adámovits János Királyi Tanácsos Urnak Iószága, de nintsen mostanság körül véve Erdőkkel, hanem igen jobort termő fzőlökkel.

(b) *Probus, Decius, Maximianus Herculius, Gratianus Flay.* Vop.

emeltetettet, szülő Anyja, 's-nevelő dajkaja, régenten hasonló névű Várással díszes, a' mellynek még mostan-is töredéki fenn állani mondatnak. Tsudálatos ottan a' Helyeknek szép kiélsége, tsudálatos a' földnek termékenysége, hihetetlen a' levegő égnek egészséges mértékletessége, a' melly-is, hogy attól légyen, már bizonyos dolog, mivel hogy ez a' Tartomány az Ádriai tenger partjától nem tovább hanem három, vagy leg-felleyebb négy napi járó földnyire vagyon. Az Ujlakról lemenőknek leg-először szemekbe tűnik Bak-Monostira, a' Szeremi Püspökségnek Széek; és minek előtt Péter Váradjája jutándasz, Kámánctseh, nevezetes Váras; azon belől vagyon osztán Péter - Váradja, a' melly Váras a' Várral egygyütt a' Kalotsai Egy háznak hatalma-alatt vagyon; a' melly Várat, minek-utánna Belgrádot el-vesztettük, már mostan Belgrád gyanánt tartjuk. Az után vagyon Szalánkemmen, és más nem nagy nevű mező Várasok, a' mellyek-is a' mi-napi Belgrádi veszedelem után, a' Törököktől el-pusztítottak onnét abban a' szegeletben, a' hol a' Száva a' Dunába szakad, Zemlén Vára: éközött a' Vár-között, és Belgrád-között vagyon a' Száva - torok; és e' két Vizek öszve szakadásának a' túlsó, avagy másik szegeletében vagyon, amaz, a' Magyaroknak a' Törökkel viselt annyi, és olly hires hartzáival jeles, és ne-

vezetes Belgrád: A' kinek, mikor már majd majd tsak meg nem vette-vólna, ofiromlásától, Hunyadi János, Mátyás Királynak az Attya, Magyar Országnek Gubernátora, Fráter Kápisztránus Jánossal, Amuratot, a' Törököknek hajdan Tsászá-
rát, a' mi nevünknek, 's.nemzetünknek felette-való nagy ditsőségével; Viszszaverte. Ezt a' Várat mi Magyarok *Nandor-Fejér-Várnak* hívjuk; (a) mások *Görög Fejér Várnak* mondják; a' regiek *Taurunumnak* nevezték. (b) Építettett ez a' Vár, a' mint Magyar Ország felé vagyon a' tekintete, egy meredek kö-sziclának a' tetejére; alatta vagyon egy ugyan azon nevezetű Várasa, innen a' Szávára, a' mint a' Dunába szakad, amonnan pedig lenéz a' mellette le-folyó Dunára. És ilyen módra vagyon Magyar Országnek, és azoknak a' helyeknek a' hol illy nagy tsapást szenvedtünk, fekvése, 's-állása. Mert Magyar Ország' egyéb javainak, a' mellyekkel Európának minden Tartományi-felett (ha szabad az igazat ki mondani) bévelkedik, elé-hozására, különös nagy kötésű munka kívántatnék, mi pedig tsak annak sekvését, hogy inkább kitétzzenék, Olvasóinknak szemei eleibe terjeszteni akartuk. A'

(a) Béla Király' Iró Deákja *Bolgár Fejér Várnak* hívja. C. XXXIX.

(b) Mások azt mondják: hogy Ez *Singidunumnak* hivattatott régenten, és *Taurunum* a' száván innen állott légyen Zemplén körül.

A' Király tehát (hogy fel- vett dol-
gunkra vizsgálja térjünk) mikor meg- hal-
lotta, hogy a' Törökök Seregi már a'
Száván- által jönnek , felvén attól, ne ta-
lántán, ha azon egyszer által verekedik,
tüstént a' Drava partjának , és az elébb
mondott Eszék Várasának el foglalására
siessen; Annak a' Helynek Vár örző Vi-
tézek' segedelmével - való meg- tartását
fel tette magában, a' melly dolgot, és an-
nak veghéz vitelét a' Nádor Ispánnak, a'
ki akkor nem meszfe a' Drávától, Ba-
bóltsán a' maga Eöttsének Báthori An-
drásnak Várában vala, meg parantsolta. (a)

A'

(a) Ujra utánna küldötte Sárkány Ambrosi, a' ki
az Országban egy Tekintetes nagy Ember vala;
hogy seregeket fzedvén, a' Somogyi, Baronyai,
Tolnai, Szalai, és egyéb Vármegyékbéli Nemes-
ségből, erősitt se meg Eszéket, gátollya meg a'
Dráva kelojen a' Törököt; Parantsoltais Báthori,
Hogy hozzája siessenek de ök nem engedelmes
kedtek, söt azt mondották, hogy ök senkinek
se mennek, hanem tfak a' Királynak Hadába.
's. a. t. Palatinus Babolchæ - - copias cogebat,
adhunc Ambrosium Sárkany Rex properare jubet,
ut Copiis ex Simighio, Baronensi, Szaladiensi,
et aliis Cottibus comparatis, Dravi transitu Ho-
stem arcere contenderet. -- Palatinus, quamquam
ager pedibus, Mandata Regis exequi promptus,
Provincialibus mandat, ut quamprimum ad se
armati properarent; sed, cum hi Mandata negligere-
rent, neque se, nisi ad Regem in Castra Conven-
turos dicerent, frustra omnis labor susceptus
fuit &c. Istvánffi L. VIII.

A' ki, noha roszszúl vólt köszvényes Lábaira, de még - is mindazon-által annak gondját serényen magára fel-vállalta. Azonban, mikor azok, a' kiknek parantsoltatott, hogy, vagy személjessen oda mennyenek, vagy Seregeiket küldgyék oda, a' parantsolatokat restebben, mint sem illendő lett-vólna, vinnék véghez a' Nádór Ispán azt, a' mibe belé kapott, híjában, és haszontalan iparkodással igyekeztén meg-tenni, 's végbe vinni, Budára ment a' Királyhoz: a' hol, minek-utánna meg-jelentette, s-vádolta-vólna, azoknak, a' kik segítségére lenni nem akartak, restségökét, az-után a' Királynál maradott, hogy onnét a' Királynak Tárfaságában az Ellenség - ellen menne. Majd nem azon időben értésere esett a' Királynak, titkos izenet-által, egy valakitől, a' kinél az Ellenségnek tanátfi, és dolgainak állapota igen jól vóltanak tudva; Hogy semmi sem vólna tanátsofsab, mintha az Eryi Vajda, a' Havas-al-földivel (mert ennek-is a' hivsége ebben a' részben, a' Királynál nem láttatott kétségesnek.) vagy hátúl meg-támadnák az ilyenekről nem-is gondolkodó Ellenséget, vagy pedig, (minthogy a' Török Tfászár egyenessen a' Király-ellen Szándékozik) amazok egybe foglaltt erővel, a' minden védelmezők-nélkül el - hagyatott Rátz Országgra ütnének; mert így osztán az következnék ebből, hogy az Ellenség vagy

a'

a' középen el-nyomattatnék, vagy bizonyosan el-kezdett dolgától meg-szünni, és tulajdoninak oltalmazására, visszafordulni kéntelenítetnék. Ez a tanáts egy eleinten gyanós vóltt némelly okok-miatt, a' mellyeket hozszú volna elő-fzámolni. Az után közöltetett e' dolog az Esztergami Ersekkal; Ez a' tanátfot helyben hagyta; azért is meg parantsoltatott az Erdélyi Vajdának Batthiáni Orbán-áltál, a' ki éppen akkor Módvába küldetik-vala, hogy a' dolgot bévebben meg vizsgálván a' Vajda, azt tselekedné, a' mit a' Haza' bóldogulására hasznosb-nak, és alkalmatstosbbnak ítélné. És, ha azt gondolná hasznosbbnak; a' maga erejét, és az többi Erdélyiekét, a' havas-al-földi Vajdával, azokra a' Helyekre fordítan a'. A' melly dolog nagy részről oka lehetett annak, hogy a' Vajda a' Hartznak idjére meg-nem jelenhetett. Mikor ezek így folynának, immár nem tsak el-jött, de el-is múltt a' Tholnára való öszve gyűlésre ki rendeltetett idő, és senki sem hallatott még, hogy oda jött-vólna, és úgy látszatott, hogy mindnyájan tsak a' Királyra néznének, és nem is akarnának elébb Tholnára jöni, hanem tsák, mikor meg-értenék, hogy a' Király immár ottan vólna. Meg-erősítetének azonban napról napra, inkább és inkább a' hírek a' Töröknek bellyebb, bellyebb-való mozdulásáról, miglen végre az hallatott, hogy által jö-

vén a' Száván, és némelly előtte lévő Váraskákat le-rontván, Péter-Váradját meg-szállotta, és immár a' Várat (mert az alsó Várasban tsekély erőtség vólt) mind vizről, szárazról igen erőssen víjja. Akkor osztán a' Király, ámbár sem Tseh Országból, se-másunnan még senki sem jött-vala el, és igen kevés Sereg vólna nála, hogy mind azon-által ne láttatnék az Országnak illy nagy veszedelmében valamit el-múlasztani, a' mi tőle ki-telhetnék, Sz. Jakab' havának húszon negyedik napján kevés kísérei-vel, ki-indúl Budából, hogy a' Duna' partja-mellett, Tholna felé lassan lassan mendegelne; Reménlvén az-alatt, hogy majd többen-is hozzája fog-nak-jöni. Egy kevelsé ez-előtt, s' Kí-rálynak Budáról-való ki-jövése-előtt, el-küldetett, vala Somlyai Báthori Ist-ván az Erdélyi Vajdához, hogy a' Kí-rály, nevével parantsolná meg neki; Mi-velhogy immár az Ellenségnek közzelge-tése ugy kívánná, minden más tanátsko-zásokat félre-tévén, az egész Erdélyi Sere-gekkel a' Királyhoz siessen. Vóltannak akkor a' királlyal, mikor Budából ki-in-dúlna, azokkal egygyütt, a' kik Mária Kí-rálynéjé, és az Esztergmai Erseké valá-nak Lovágok, és Gyalogok Három eze-rig valók. Azon a napon, mellyen Budá-ról ki-jöttünk, Sárkány Ambrosnak Vá-ras-vidéki jószágába, a' melly Budától két mért földnyire vagon, el-érkéztünk,

Érd a' neve ennek a' szép Helynek (a) Ottan el-vezett a' Királynak leg-jobb, s' leg-kedvesebb Paripája, valamelly hirtelesen esett nyavalyától meg-emészttetvén: a' melly miatt egy hihetetlen nagy fájdalommal meg-illetődött. Sokan ezt szerentsétlen jelenségnek állították. A' hol, mikor a' Király egynéhány napokig múltatott volna, és az alatt hozzája senki se-jött volna, azokkal a' Seregetsékkel, a' mellyekkel oda jött-va; tovább a' Szomszéd Faluba, melly *Erchinek* hivattatik, el-mégyen.

Mikor ottan-is sok napokat haszon-talanul el-töltött-volna, és a' Fő Embe-rek-közzül egyedül tsak Báthori András, nem meg-vetendő Seregekkel, jött volna hozzája; a' Duna' partján *Pentelére* men-tünk, a' melly Helység-is (a' mint Elzék-ről mondánk) valamelly Romai Lakás-nak, *Colóniának* régi jelenségit még most-is fen tartja; A' hol az Erdélyi Vajdá-nak izenetével meg-jelent nálunk Básy (b)

(Bá-

(a) Minek utánna Magyar Ország, János Király halála-után, a Török kézre jutott-vólna, a' Török Tsáfszár Érdett egy János, vagy Törökül Hanza névü Bégnak (Urnak) ajándékozta azért is annak nevérol sokan még most is, Hanzabeg az az János Ur Kastellyának hívják. II.

(b) Ez a' Bátsy György a' Sepesti Gróff Zápolyai Jánosnak Erdélyi Vajdának titkos iró Deákja, Secretáriusla volt. Istvánffü L. VIII,

(Bátsy) György A' Vajdától. Bátsy György-
nek adatott parantsolatok' fommája ez va-
la: Hogy ő igen kétséges abban, mit kel-
lyen néki tselekednie, azoknak a' hitek-
nek, és az ezen napokban hozzája küldé-
detett követeknek olly nagy különbözé-
sök-miatt. Hozzája jöttek először egyné-
hány Királyi levelek; azok-után, a' gya-
kor Posták (a' kik között a' Királyi Tálnok
Mester, Vingardi Horváth Gáspár is) a'
kik által azt a' parantsolatot veszi, hogy
a' Királyhoz jöjjön. El-jött az után Bat-
thiáni Orbán, a' ki némelly tanátsokat ho-
zott-légyen hozzája: Hogy a' Havas-al-
földi Vajdával az Ellenségre hátul reá üs-
sön. El-érkezett utóllýára Somlyai Bátho-
ri István, (a) a' ki ismét azokat a' régi pa-
rantsolatokat meg-ujjította, viszsa nem
huzván nyilván azokat, a' mellyek Bat-
thiáni Orbán-által izentettek.

Es, hogy ezek így léven, ő egészfen
bizonytalan, a' különbb különbb féle ta-
nátsoknak ennyi változtasában, mit kel-
lelsék nékie mívelni, És; az annyi kü-
lönbbözö parantsolatok-között, mellyikét
kellelsék véghez vinni. Végre: hogy ő

(a) Ennek a' Báthori Istvánnak Fia volt az a'
Somlyai Bathori István, a' ki ifjabbik Zápolyai
Jánosnak hólta után Erdélyi Fejedelem, és Lengyel
Országí Király lett, és olly dítséretesfen Or-
száglott, hogy még most is fenn vagyón a' Len-
gyeleknél dítsőséges emlékezete.

valamit a' Királyi Felség parantsolna,
 mindenekre kész légyen. Mind azon-által
 ő néki sokkal hasznosbbnak látszanék az
 a' tanáts, hogy a' Királyhoz jöni paran-
 tsoltasék. Mért immar késő tanáts az,
 hogy a' Törökre hátúl reá üfsön; És, va-
 lamint hogy veszedelmes, ugy azt már
 mostan véghez vinni sokkal mehezebb do-
 log-vólna, mint ennek előtte, ha mind-
 jár leg-hasznosabb volna - is. Mert im-
 már a' Havas - al-földi Vajda, kivel, hogy
 azt meg tegye, parantsoltatik, kényszerít-
 tetett a' Törökök' Tsászáranak táborába
 zálogúl küldeni egygyetlen egy szülött
 Fiát, a' kinél több nintsen néki. Mikor
 ezeket Bátsy Györgytől a' Király meg-
 tudta-vólna; Penteléről Föld-várra (igy
 hívjukazt, az ugyan azon Duna' partján
 fekvő, mező Váraszt) ugyan azon reggel,
 mellyen Bátsy a' maga Urának parantsola-
 tit elé beszéllette, még indúltt. Györgynek
 olztán, ötet - is a' tanátsba bé hivatván,
 parantsolja: hogy éjjel, nappal, mennél job-
 ban lehet, a' Vajdához siessen mondván:
 Tetzszik a' Királynak a' Vajda, tanátsa; és
 annak már mostan, mikor az Ellenség
 az Országának határiba bé-jött, és a' Ki-
 rály, ellen fiet, ugy kell - is meg - lenni.
 Azért - is minden más dolgokat, és ta-
 nátsokat félre - tévén; mind az Erdélyi-
 eknek minden Seregivel, mind pedig
 másokkal, a' kikkel az úton, a' Királynak
 Táborához jöttében, öszve akad, a' Ki-

rályhoz fiessen; mindeneket, a kiket lehet, a' Király, Hadához vonnya, nem tsak a' Nemeseket, és Vitézlő Embereket, hanem még a' Szántó - vetőket - is. Levelek küldetnek azonban az Erdélyiekhez és az annak a' Tartománynak Püspökéhez Goszthoni Jánoshoz a' Királyné Kántzelláriusához, és önnön magához a' Vajdához - is. Ezt Bátsy György (a' mint ő mondotta) a' maga Urának tanácsából, parantsolatjából javasolta; a' Vajdának küldendő Levél pedig, hogy ő azt másoknak - is nyilván meg mutathassa, és őket annál inkább fel - serkenthesse, szokáson - kívül keményebben vólt írva, a' mellyben a' *hitetlenségnek, Ország' árulásnak* büntetése alatt parantsolatik - vala néki: Hogy éjjél - nappal e' Királyhoz sietne. El - küldi a' Király Bátsy Györggyel, hogy a' dolog annál hathatósabban, és serényebben véghez vitethessék, Státilius Jánost, azt az éles, és gyors eszű, és nem fél - szerint - valótudományú Férjfiat, Berizló Péternek, Veszprémi Püspöknek, és a' Tenger mellyéki Bánnak, ama mind a' Békeféség mind pedig a' Hadi mesterség' tudományában híres neves Embernek, Húgárol valló onokáját.

Amazok még elfem mentek vala a' Királytól, és imé itt toppan a' szerentsétlen hir; Hogy Péter Váradja, minek utánna több napokig a' Miénk által erősen, és emberségessen, védelmeztetett.
vól.

vólna, és majd tsak nem minden Védelmezői meg ölettetvén, mikor már a' fala (a' mellyel mint igen régivel, és azért is nem igen erőssel környül vala kerítve) a' sűrű ágyúzások - által földig le döjtött vólna, az Ellenségnek kezére jutott légyen. (a) Es: hogy onnan a' Törökök mind vizen, szárazon, a' más szomszéd Várafoknak, és fő képpen Ujlaknak ostromlására fietnének. Ettől a' rettentő hirtől a' Király meg-rémülvén, azoknak, a' kiket a' Vajdához küld- vala, ujra keményen parantsolja: hogy annál inkább fiessenek. Irattatnak azon kívül a' levelek minden részeire az Országnak. Küldetnek Posták a' Sepesi György Gróffhoz, a' Kiról azt mondották, hogy nem meszsze vólna Féljér-Vártól öt ezer Emberrel. Batthiáni Ferenzthez, a' Horváth Országi Bánhoz. Gróff Frangepán Kristóffhoz, a' kiról immár az a' hlr vala, hogy Ferdinándtól elmenvén, Horváth Országban az Attyához meg-érkezett a' végre, hogy onnan Fegyvert, és Lovakat, és tulajdon Zászlajabéli Vitézit fel vevén, a' Királyhoz nagyobb

C 2 kelzü-

(a) Ezt Battyáni György védelmezte, ki mikor a' Várat, s magát a' hitetlen pogány' kérésére fel adni nem akarná, hanem, ming halálig, keves Vitézivel, tovább tiz napóknál tartó ostromlás-alatt vitézi módra oltalmazná, végre a' számtalan sokasagtól el nyomattatván minden Vitézivel együtt meg ölettetett. Istváuffi. L. VIII.

készülettel jőne. Ezen fellyül, Maczedóniai László sebes futással Budára a' Királynéhoz menni parantsoltatik; kéri ez által a' Király a' Királynét, hogy a' Battyát Ferdinándot, és az ő távúl létében az Auszriai Hely-tartókat sürgesse, hogy, a' Királynak meg ígértt segítséget, mennél előbb küldgyék - el, és fő képpen a' Tábori Ágyukat; a' mellyekkel már meghallánk, hogy az Ellenség-igen el-vólna készülve, és mi pedig nem igen bével kedünk vala. Az után, hogy a' Királyné ösztönözze a' Tseheket - is és, azokat a' Tseh Seregeket, a' kiknek a' maga tulajdon neve, és zsóldja - alatt - való fogadására Mezeritzkinék, egy Morvai fő Urnak, pénzt adott. Sürgeti Levele által Nádasdi Tamást - is, a' kit Ferdinándhoz küldött vala, hogy könyörögne Nála, meg beszéllvén az Országnek, és a' Királynak nagy veszedelemben levő állapotját, és fő képpen Péter Váradjának elvesztetését; hogy ez a' Fejedelem a' ki a' Királyhoz, mind kétszeres Atyafisággal, mind pedig a' veszedelemnek társaságával nagyon egybe kaptsolva vagyon, illy nagy szükségében el ne hadgya őtet. Ugyan azon dolgot parantsolja Nádasdinak, a' Birodolomnak többi Fejedemeinél - is, a' kik (mint fellyebb mondánk) Birodalombéli gyüleést tartottak - vala Spira Városában.

Ezek között - Thomori Pál, a' ki még Pé-

Péter-Váradnak véres meg-vétele-előtt, mikor tsak két ezer Lovas Katonái voltának vele; leg-főbb vakmerőségnek ítélte, hogy az Ellenségnek illy nagy fokasága-ellen támadgyon; a' Várnak védelmezésére hagyván mint egy ezerre, való Gyalogokat, és valami, kevés Lovagokat, a' kiket mondánk, hogy a' Várnak védelmezésében el-vesztek; a' Dunának túlsó részére által-mentt: A' hol, a' mennyire lehetett, mind a' földön, mind pedig a' vizen, az Ellenségnek sebes menetelét tartóztatta, 's késléltette; Mert voltanak néki a' Dunán-is Hajós Seregi, a' kiket mi Sajkásoknak hívunk, de az Ellenségnél sokkal kevessebbek, és kisebb erejűek, a' kiket azokhoz hasonlítani sem lehetett.

A' Király pedig hallván Peter Váradjának meg-lett ostromlását, a' Duna partján arról a' Helyről, mellyet felyebb említünk, *Pakosra* (most Paks) ment; és ottan két napokig mulatván; Urunk színe változásának szenteltetett napon Tholnára el-érkezett, Hada immár egy kevesse szaporodván: És, mikor Tholnára bé menne, voltak néki négy ezerig-való, vagy valamivel több Lovas Katonái. A' Tholnába bé menendő Királynak pedig eleibe jött, azokkal, a' kik valamelly kevesfen Tholnára immar öszve gyülekeztek, a' Nádor Isván, a' ki, még a' második Tábor szállásról, a' mellyet (a' mint

mon-

mondánk) Erchibe tartott a' Király, előre Thólnára küldedett.

Mikor a' Király Tholnán vólna; Gyülekeztek öszve mind a' Dunán innen, mind pedig a' Dunán - tul - való Magyar Ország, minden Tártományiból, mellyeket mi Vármegyéknek hivunk, feles számmal; oda érkezett a' Sepesi Gróff Zápolyai György - is, három száz, vagy valamivel több, Pántzélos, és könnyü Lovas Vitézivel; és mint egy ezer, 's-két száz Gyalogokkal. Meg-jelent a' Kárthágóbéli Cziprius Hannibál - is ezer három száz Gyalogokkal, a' kiket a' Pápa pénzén fogadott; el jöttek a' Pápának többi Gyalog Seregi - is, a' kiket mind egy fommába szedvén: Fegyverrel, és Vitézi erővel szépen el-készültt négy ezerből álló Gyalogságot tettek. a) És ebből a' Számból a' Gnoienszki Lenárd Lengyelnek, a ki egy derék Tábor állas igazgató volt, és főképpen ugyan tsak e' végre fogadtatott - is, vezérlése - alatt, Ezer öt száz Lengyelek, a' kik minden némü készülettel, a' mellyről a' Vitézeknek ez a' neme tekintetre és ditséretre méltó szokott lenni, a' többi Gyalogságot sokkal meg-előzte. El érkeztek ugyan ezen idő alatt

(a) Ezen az illy szépen el-készültt Seregen - és annak Zsoldján kívül; küldött erre a' Hadra VII. Kelemen Pápa, ötven ezer Aranyat. Palma: Not. Hung. Parte 2. in Ludov.

alat nemelley Püspökök; ugy mint: Várdai Pál az Egri, Perényi Ferenz a' Várdai, és több mások, mind Püspökök, mind Világiak.

Mikor Tholnán volnánk, tanátskozás tartatott majd minden nap' a' fokalságos, és igen Népes Gyülésben: az Ország' dolgairól; a' Királynak tovább-való meneteléről; és ismét a' Töröknek a' Dráva' vizén-való-által-jövetelének meg-gátolásáról, és tartóztatásáról; mivel hogy immár mind a' Szávának, mint pedig Péter Váradjának vége vólna, és a' Török megtörvén immár a' Duna-mellett minden kisebb Várakat, és Ujlak Várát-is hatalmá alá hajtván, Elzékre jöddögelni mondatnék. Ki rendeltetik tehát ujra ugyan az, a' ki elébb-is, tudni-illik: a' Nádör-Ispán, hogy siessen, és a' Dráva-kelejét az Elenség-előtt foglallya-el. Melléje adatnak többen-is az Ország' Nagygyai-közül, ezek hogy ötet seregeikkel egygyütt kövessék: A' kik közül, mikor némelleyek a' Királyi parantsolatoknak engedelmeskedni, és azokat véghez vinni nem akarják; Mikor a' magok Privilegyiomit, szabadságit, és a' Zászlós Uraknak szokását, hogy ők nem tartoznak másként, hanem csak a' Király Zászlaja, és vezérlése-alatt hadakozni(a) hánnyák, vetik; ez a' dolog-

is;

(a) A' Mohácsi veszedelem' okai,

is; ugy mint: a' Drávának védelmezése, füstbe mentt, 's abban hagyattatott. Noha a' Nádor Ispán, ámbár azon elébbeni nyavalyájától akadályoztatnék, semmi fáradságát sem tiltaná. A' kit osztán, mikor Mohátsra-való újtában, a' többiek, a' kik vele egygyütt küldetnek-vala, követni nem akarnának, a' magok Privilegyiomit (a' mint mondánk) állgálván. A' Király', a' tellyes Tanátsban, a' hol erről a' dolgról vala a' beszéd, hirtelen haragra gerjedvén: *Látom (ugy mond) Én, hogy kiki mind egygyig (mert a' Király szavait, a' mint vóltak ugy telzszük-ki) az én Fejjemmel, mentséget, és szabadulást keres a' maga fejének. Én személyemet, és az én fejemet azért hoztam ezekbe a' veszedelmekbe, hogy azt ennek az Országnak meg-maradásaért, és a' ti boldogulástokért a' szerentsének minden viszon-tagságira ki-vetném. Hogy tehát senki se legyen, a' ki a' maga tunyaságának az én Fejjemmel valami mentséget keresheffen, és, hogy én nekem vétekkül valami ne tulajdoníttathassék; Et-me-gyek Én, a' jó Istennek segítségével, hólnap ueletek tulajdon személyemben, oda, a' hová mások, én nálam-nélkül menni, nem akarnak. Ezeket mondván, mikor sokaknak tapsolá-sa, mindnyájoknak pedig, a' kik jelen valának, tsudálkozása következnék; parantsollya; hogy jelt adgyanak a' jövőendő napon-való meg-indulásra! noha némel-lyek, a' kik tudták, minémü veszedelem*

Vö-
kő-

következhetik ebből, az illyetin megindúlást nem javallották, de haszontalanúl.

Tholnárol tehát a' következett máslik napon ki-indúlván, azon nap-előtt, a' melly a' menybe fel-véttetett Izüz Anyának vagyon fel-szentelve, Szekszárdra; onnét pedig, két Tábori meg-szállással, Báthára el-érkeztünk. El-küldettek elébb, mint hogy az Ellenségnek közelgetése, minden órán, meg erősítettik-vala, a' kik a' Falukon, és Helységeken ide, 's-tova el-széledett Hadat egybe gyűjtenék, és Báthára hajtának. El-küldetett ama, mind a' Törvény tudományáról, mind jámbor életéről hires Férfiù, Palinai György Bosznai Püspök, a' ki Thomori, Pált, oda, Báthára, jöni parantsolná.

Mikor tehát mindnyájan Báthára öszve gyülekeztek vólna, és immár az idő is azt láttatnék kívánni; hogy (a' mi, mind az napig nem kis kárral, és alkalmatlansággal el-halasztatott) Egy valaki Vezérül a' Had' felibe tétefsék. A' Király azért, minek utánna kinek kinek szándékát, és akarátját, mindenikétől titkon, és magánossan, ki-tudakozta-vólna, mivel hogy fokkal nagyohb résznek *Volutuma* a' Barátra hajlani látszatott; Eöret, a' Sepesi György Gróffal, az Erdélyi Vajdának Testvér Eöttseivel, az egész Hadnak Vezérévé Választja, 's.ki-nevezi. Nem mindnyájan hagyták helyben ezt a' Vezéreknek, és kiválttképpen a' Barát
nak

nak választatását, sőt némellyek elég nehezzen-is szívelték; a' kiket mindazon-által szemeinkkel láttuk az után, hogy, mikor a' dologra kellett-kelni, mindnyájan a' Hadi Vezéreknek igen engedelmesek voltak.

Azonban, mikor látta-vólna Thomori, hogy ez légyen ő erántta a' Királynak az akarata, hogy a' Had' Vezérlésének gondját egy általlyában magára fel-vállallya; hofzszafsan, és fokat ellenkezett. Most szerzetes *professióját*, 's-fogadását; most tudatlanságát; most pedig: erejének, ilyen nagy terh' el-viselésére, elégtelenségét; hozván okúl elé. Vannak, monda, a' Királyi Felségnek a' Világi Főrendből fok hires nevés Emberi, a' kikhez ez a' Fő Tifzti hivatal fokkal-inkább illenek: meg-nevezte a' jelen-lévő Nádor Ispánt, és a' még jelen nem lévő Erdélyi Vajdát, a' kik mind a' ketten immár nagy Hadakban forgottak, és a' Hadak vezérlésében, mindnyájoknál, a' kik Magyar Országban vólnának, tudóssabbak. Ezeken fellyül a' Szondiak, a' kik noha iffiú Emberek, de azonban nem szükölködnek sem ész nélkül, sem pedig a' Hadnak' viselésére fokkal alkalmatossabb Vitézek-nélkül: Hogy ő ennek a' terhnek el-viselésére egy általlyában elégtelen; ugyanint: a' ki ilyen Hadat, a' minémü ő Felsege-ellen mostan tódúlva-jő, soha még ifak szemeivel sem látott vólna; és: hogy

ő ezt a' fulyos terhet egy általán-fogva magára fel nem veszi, ha mindjárt a' Király ő néki a' fejét le-vágatja-is. Mikor ezeket, és más illyeneket, mind nyilván, mind pedig a' Királlyal-való titkos beszégetésekben, sokszor hijában elé hordaná Thomori, a' Király semmiképpen meg-nem másítván szándékát, őtet Hadi Vezérnek *deklarállyá*, 's ki nevezi; melleje adván, a' mint mondánk, a' Sepesi Gyögy Grófot, az Erdélyi Vajdának az öttset, a' ki ismét ő maga-is, hogy ez a' hivatal ő reá ne tételsék igen nagy meg-általkodással sokáig könyörgött, és mentegette magát. Végre, olly kötések-alatt reá-állott: hogy ő néki Társúl senki más ne adásék, hanem Fráter Pál; (mert így mondá) Es, hogy, mikor a' Báltya el-érkezik, szabad legyen néki mindjárt, ezt a' hivatalt le-tenni. A' melly dolog könnyen meg-engedtetett, mivel hogy már fokkal ennek előtte az vóltt végezve: Hogy Thomori Pállal, és Gróff Frangepán Kristóffal, az Erdélyi Vajda tétetnék ezen Hadnak Vezéréye, minthogy Gróff Salm Miklós beteges állapotjával mentegette-
 vala magát.

Ezek tehát el-végeződván; meg-indúl-
 nak a' Vezérek, hogy, közzel a' Mohátsi Mező Városhoz, Tábor helyet foglal-
 lyanak. Ez a' Mező Váras a' Pétsi Püs-
 pökségé, és fekszik *Batha*, és a' *Drava* to-
 rok között a' Duna' partján. A' Duna
 egy

egy kevelsé Báthán fellyül két mederre szakad, a' mellyeknek a' nagyobbik ága a' túlsó, és mező földes Magyar Országot hasítja; a' kisebbike pedig (a) *Báthát*, és *Mohátsot* mossa, mind a' kettő Mohátszon - alól öszve szakadván, ottan egy szigethet tsinál. *Moháts* elég híres Helység, vagy *Mező-Váras*, mellette minden felől nagy sík lapánság, és egyenefség vagon, a' mellyet semmi halmok, vagy erdők meg nem akadályoznak. Napnyugat felől, vagon néki Péts, a' melly is ez-előtt a' veszedelmes tsapás-előtt, (a' mint mondánk) egy elég jeles *Váras* volt. Észak felől vagon *Bátha*; Nap-kelet-felől, vagon az a' *Dunának* kisebbik mederü árka; Dél felől, négy, vagy több mért földekkel, a' *Dráva* vize; a' ki-között, és *Moháts*-között vannak rész-szerint *Szölő* hegyek, rész-szerint némelly motsáros helyek, és ugyan ezen a' tér-közön, nem meszse *Moháts*tól, egy némelly, inkább motsáros víz, mint sem azt vagy *Tónak*, vagy folyó pataknak hivhatnád, a' *Lakok* *Karafsónak* nevezik; a' kien-túl valának, a' *Thomori Táborában*, öt, vagy hat ezer *Lovagok*, rész-szerint azokból,

(a) Mostani időben a' *Dunának* nagyobbik öble, az az: a' derék *Duna*, *Moháts*-mellett folyik, a' kisebbik része vagon a' mező földes Magyar Ország-felől, és *Báts-Vármegyét* *Baranyától* elválasztja.

a' kik eleitől-fogva ő vele vóltanak, rész-
szerint pedig, a' kik Perinyi Péterrel, és
Másokkal hozzája jöttek, a' kiket a' Ki-
rály' parantsolatjából a' Dunának túlsó
partjáról az inneküre által-vezetett, hogy
a' Király' Hadával egybe tsatlaná őket.

Mikor tehát Társával egygyütt a' Tá-
bor helyét Moháts-mellett el-foglalta-vól-
na, és Gnoienzki-Lenárdnak is el-intéző-
sével, és tanátsával, el-rendelte vólna,
és kinek kinek a' maga állását ki jegyez-
te vólna, ő maga ismét az Övéihez, a' kik
azon a' vizen-túl Táborban fekszenek va-
la, Perinyi Péterrel oda mégyen, hogy
azokat-is, ha reá beszélné, a' Király-
nak Táborába által vezetné. A' hová mi-
kor el-érkezett, a' Vitézeket, és a' Se-
regek Hadnagyit öszve hívatván, a' Ki-
rály' akaratját, és hasonlóképpen a' ma-
gaét-is a' Hadnak hátrább vonásáról eleik-
be terjesztette: Akkor osztán a' Vitézek
mindnyájan, edygyül egygyig agyarkodni,
és boszonkodni kezdének: Hogy őket az
Ellenségtől, a' kinek szem-közut eleibe
menni, és, a' kivel, ha Emberek vólná-
nak, serényen kardra kelni kellene, el-
vonnyák; hogy futásról, nem hartzról gon-
dolkodnának azok a' henyéléshez', és do-
logtalan restséghez szokott Fő Emberek,
a' kik a' Királynak ilyeneket tanátslaná-
nak, 's-javallanának. Jöjjön tsak el a'
Király, és velek egygyütt fogjon fegyvert
az Ellenségre, kezekben lélzen a' győze-

delem. Jól, és bizonyosan tudják ők azt, hogy az Ellenségnek temérdek fok Emberei, és Ágyúi vannak; mind azon által az ő Hada, nem hadra való, és fegyvertelen; alég vagyon a' tizedeknek, vagy huszadiknak-is valami fegyvere, a' mellyel árthasson; Azt-is mondották: hogy ő nállok immár bizonyosan tudva volna; hogy az a' hajdani serény, és győzhetetlen Török Sereg, először Belegrádnál, az után Rhódusnak ostromlásán el-hullott-légyen. Tselekedgye meg azt a' nagy szívű vitéz Vezér, Társával egygyütt, a' mi egy serény Hadi Vezérhez illik, mindenek szerentséssen fognak folyni. Szakaszfza-el a' Királyt, és a' többi serény Vitézeket, a' Papoknak, és egyéb hartzot kerülőknek henyélő seregétől, a' kik még önnön magát-is, mind bátor szívérol, mind deli teste állásáról jeles, és nagyra ható Királyt-is a' magok lajha erköltsökkal, és tanátsokkal meg-vezztegetni, 's lágyítani, és ama derék iffjúból magokhoz hasonló Banyát tenni igyekeznek.

Mikor ezek abban a' Táborban így folynának, már Mohátsnál mindenek a' nekik ki rendeltt helyeket el foglalták, és a' Sátorok-alatt tanyáztak, a' Király pedig még a' Macedóniaiaknak Uj Majorjában, melly Bátha, és Moháts-között vagyon, kevesed magával tartózkodik-vala; nem kis vezedelemre lett-vólna ki tételve, ha az Ellenség, a' ki onnan nem mesz-

sze-

fze volt, észre vehette volna a' Királlyal
 lévőknek kevés vólttát; de a' Szerentse a'
 Királynak *fatumat*, a' mellyben a' Hazá-
 ért sokkal ditsőségessebben halna-meg,
 továbbra halasztotta. Bé toppanik azo-
 ban hirtelen a' setét étszakának idején a'
 Királyhoz, a' ki már akkor alutt-va,
 Podmaniczki Mihály, a' Táborból az Or-
 szágnak Fő Emberitől küldettétvén, a' ki
 bizonyos híret hozta, hogy a' Törökök'
 Tsászára által jött-vólna immár a' Dráván
 seregeinek nagy részével; a' többit is min-
 den fietséggel hordatja-által; A' vereke-
 dést immár semmi módon tovább halaszta-
 ni nem lehet; Kérik az Urak ö Felségét,
 hogy ö Felsege minden halogatást fél-
 re tévén, jöjjön hozzájok a' Táborba, hogy
 az Ellenséggel-való meg ütközésről vélek
 tanátskozzék. A' Király meg értvén mind
 azokat, a' mellyeket Podmanitzki hírül
 hozott, és magához hivatván azokat a'
 kevés Tanátsolít, kik vele valának, ta-
 nátskozik arról; hogy az illyetén rette-
 netes dologban, mit kellenék tseleked-
 nie? Elzébe jutott a' Királynak az Er-
 délyi Vajda, és Gróff Frangepán Kristóff
 tanátsa, a' kik mindketten Póstaik-által,
 a' kik tőlök nem régen tértek vissza,
 kárhoztatták azoknak tanátsát, a' kik a'
 Királyt, üdö nap-előtt, az Ellenséghez olly
 közel-való helyre vezették; a' Királynak,
 vagy Budán kellett vlna várakozni, vagy
 pedig valamelly ollyal helyen, a' melly

az Ellenségtől tavúlabb efik, 'meg-állapodni, mig az Országnek minden ereje, és a' segítségek öfzve - jöttek - vólna. Intették a' Királyt, hogy leg - alább addig, mig ök oda nem érkeznek, az Ellenséggel meg - ne veredkedgyék; Azt - is meg - izente Statilius János - által az Erdélyi Vajda: hogy ö véle Erdélyből olly Seregek jönének, a' kik mind a' Vitézeknek számára, mind pedig erejekre nézve. olly derék Legények, hogy azokban a' Király a' Győzedelemnek kiváltt képpen való reménségét teheti.

Ezek is tehát a' Királynak eszébe jutottak, és egygyüt szemei - előtt forgottak - azok - is, a' mellyeket a' Táborból a' Tanáts izent - vala a' kinek ha nem engedelmeskednék, ha valami Szerentsétlenség történne, ki - váltt, minthogy az Ellenség illy közzel - vólna, és a' Vitézek a' hartzra olly tűzessen gyúladoznának; által - látá, hogy ha rofzfúl megyen - ki a' dolog, minden Szerentsétlen esetnek, és az el - múltatott alkalmatofságnak bünet, ö reája egyedül magára háritják. Illyen gondoktól szorongattatván, fel - tette magában: hogy majd az Ország Nagygyait meg - kísérti, ha valami módon vagy tsak arra vehetné - is öket, hogy a' Vajdát, és Kristóff Grófot várnak - bé; és az - alatt, ha az Ellenség kenfzeritené, a' Tábort más bátrabb helyre által - vinnék.

El küldetik tehát a' Táborba, az
 étszakának majd tsak nem azon óráján,
 a' mellyen jött, Podmánitzki, a' Kánczel-
 lárius, a' ki a' Királynál vóltt; hogy az
 Elöl-járóknak, és fő - képpen a' Hadi Ve-
 zéreknak, az Esztergami Erseknek, és
 Nádor - Ispánnak (mert tudja - vala azt,
 hogy a' többi, mind Fő, mind köz Embere-
 nek, sokasága ezeknek akarajtóktól függe-
 ne) javallaná, és tanatslaná, a' hartznak ha-
 lasztását. Meg - parantsoltatik a' Kán-
 czelláriusnak az is; hogy renddel beszéle-
 né-meg mindazokat, a' mellyeket a' Vaj-
 da, és a' Kristóff a' Királynak izentek;
 szemeik - eleibe rakná, melly nyilván-
 való veszedelem érne az Országot, ha a'
 Király, ennyi Fő Emberekkel, és az Or-
 szág' Eleivel, s - az egész - Országbeli Ne-
 mességnek, és Vitézi Rendnek illy nagy
 virágával magát illyen nyilván - való ve-
 szedelemre ki - tenné. Mert, ha az meg - tör-
 ténnék (a' mitől, az Ellenségnek sokasá-
 gát, és készületét, a' miénknek kevés
 számával egybe vetvén, nagyon félni
 kell) hogy a' Király meg - győzettetnék,
 mi léssen az - után a' mi az Ellenséget
 meg - tartóztathássa, vagy meg - gátolhassa,
 hogy az egész Magyar Országot kevés
 fáradsággal magáévá ne tegye? Mondá
 ezen fellyül a' Kánczellárius: Talám sok-
 kal hasznosabb vólna, miglen a' többiek el-
 érkeznének. ; mig a' Vajda az Érdélyiek-
 kel, a' Bán a' Tóthokkal; a' Kristóff Hor-

vát Országból; a' Tsehek a' Morvaiakkal, és Szilézia-béliekkel; és: ha mi más segítségek jönének, meg-jelenhetnének; a' Hadat valamelly bátorságosabb helyre helyre által-vezetni; vagy, ha az Ellenség annyira kényszerítene, valamitskét engedni: kevesebb kárt fog-vallani Magyar Ország, ha Mohátstól fogva Posonyig az Ellenség azt meg-nyargalja, tüzzel, vassal putztítja - is, mint sem, ha ilyen nagy Had, a' mellyben a' Király, a' Fő Embereknek, Nemeseknek, és Vitézeknek illy nagy Serege vagyon, egy hartzon eltöröltetik, le-kontzoltatik. Mert, ha ezeket egyszer el-törlik, mi reménysége lehet az-után az Orzágnak? Hogy ha pedig a' Király, és ennyi Fő Emberek, 's az illyen Vitézlő Katonaság meg-maradánd, mind könnyebb leszzen a' dolog; Kiváltt képpen, ha egy olly Király megmarad, a' ki vérséges Atyafisággal, és mindenfelé ki-terjedett rokonsággal, majd az egész Kereszjén Világot, szélire, hofszára, magához kaptsolta. Mikor ezeket a' Kántzellarius, a' mint néki meg-volt parantsolva, ugyan azon étszakán a' Fő Embereknek, először - is az Ország Eleinek, különölsen kinek kinek, éjjel hozzájok menvén, az-után pedig az egész Tanátsnak eleikbe terjesztette, 's-meg-beszéllette - volna semmivel sem mentt többre, mintha semmit sem szóllott - volna nékik; annyira el-ragadta Mindnyájoknak

nak az eszt, rész-szerint a' győzedelemnek hivságos reménységéből, a' hartznak, és meg verekedésnek kívánsága, rész szerint a' pedig a' félelem, a' melly miatt, látvan a' Vitézeknek az óhajtvá vártt Tsatának tüzétől fel-gyúladott szívöket, a' hartzot ellenzeni nem bátorkodtak.

A' Király tehát korán reggel, mi-hent világosodott, a' Táborba jött, és, mivel hogy nem érkeztek - vála még - el Budáról a' Hajók, a' kik a' Sátorokat, és egyebeket, mellyek a' Királynak a' Táborban szükségesek, hozzák - vála, a' Püspöknek a' Váras-mellet fekvő Házához (a) bé - szállott; próbálni akarván ott is azt, a' mit ez előtt a' Kánczellárius-által hasztalanul próbáltt - vála. Öszve hivattnak tehát a' Királyhoz, minden Rendbéli, és Nemzetségbéli minden Tanáts-Urak, sokáig vóltak a' Tanátsban még a' Vitézi rendből - is, és a' Tsehekből - is, és Morvaiakból azok, a' kik hozzájok elébb meg - érkeztek - vála. Szorgalmatosán hányják, vetik a' dolgot, a' Tanátsal, és a' Vitézlő Renddel, mi tévök legyenek? minthogy még azok - közzül,

D 2

a'

(a) Ezt a' Török birtoka-alatt az után el pusztultt Házat Gróff Berényi Sigmund Pétsi Püspök földig való-le-romlásából szépen fel építtette; G. Eszterházy Pál Püspök meg - nagyobbította, a' melyben egy jeles képzelődésű Festő, vagy Kép-író-által ezt a' siralmas Hartzot, a' Szünek szomorú meg - illetődéséiglen-gen szépen le - iratta.

a' kiket Erdélyből, Tóth, Horvát, Tseh, és Németh Országokból várának, senki se volna jelen: a' kiknek nagyobb részéről bizonyos reménség vagyon, hogy rövid üdö - alat meg-fognak jelenni; az Ellenség pedig már igen közzel, és nem tovább, hanem leg-felgyebb két mértföldnyire volna a' Király Tábortól, a' ki talám a' hartzot semmi - képpen halasztani nem fogja: Mit tanátslanának tehát, a' Királynak? által vigyeé valahová másuvá a' Tábort, hogy az ütközet tsak addig-is, mig azok, a' kik varattatnak, meg - érkeznek, el-halasztásék? vagy, hogy az Ellenséggel szerentsét próbállyon? Jelen volt ezen a' tanátskozáson Thomori Pál-is, a' közelebb-volttt étszakán a' másik Tábortól, ugyan ezen okra nézve, által-hivattván; a' ki, midön nem láttatnék az Ellenséggel való meg-ütközéstől idegennek lenni; a' Király tsudálkozván; hogy mi reménségből volna néki erre a' dologra, kedve és ötlet-is el-akarván az illyetin szándéktól vonni, az egész Tanáts-elött kérdezteti tőle: Először a' maga Népeinek, az - után az Ellenségének számát. Mert tudja - vala a' Király azt-is, hogy mind ezeket ő jobban tudná, mint sem akár ki más, a' sok Kémek-és Szökevények -által, a' kik ő hozzája szüntelen jönnek, mennek-vala. Az elsőre azt felelte: hogy mind a' Királynak Tábortában, mind az övében (mert, a' mint felgyebb

lyebb mondánk, el-vóltak választva) az ő ítélete - szerint, nintsen több hús ezer fegyver foghatónal. Az Ellenség Tabo-
rában pedig, azt mondotta, hogy ő bi-
zonyosan értette, hogy három száz eze-
rig - való Ember vólna. A' melly dolog,
és a' Miéinknek az Ellenségéhez képest
illy nagy különbsége, mindeneknek szí-
vöket felettéb meg-rémítette vólna, hirte-
len utánna veté ő: hogy nem kell azért
az ellenségtől igen nagyon meg - ijednie,
mert az, nagy részént, csak egy fegyver-
telen, és nem hadra való gyülevész, so-
kakság. Mikor a Király a' dolgot sürget-
né, újra kérdezősködvén: Hány ezeret
gondolna tehát az Ellenségből Hadra al-
kalmatosakat, és válogatott Vitézeket?
azt felelte: hetven ezeret. Ugy lázott,
hogy ez a' szám - is a' mi Hadunkat igen
mészze fellyül haladja; kiválttképpen,
minthogy ugyan ő azt is mondotta: hogy
az Ellenségnek, tábori nagyobb ágyúja,
három százon fellyül vólna.

Mikor azonban mind ezekről hosz-
szaffan, és sokat tanátskoznának, és mind
a' Barát' tanáttsa, mind pediglen majd
mindnyájoknak (keveseken kívül, a' kik
nem tudom mitsoda hiuságos félelemtől
vezettetvén, ki nem merték nyilván fa-
kasztni, a' mit szivökben érzettek) im-
már önként a' kedvök a' verekedésnek,
és hartznak el-végzésére tzéloznának, hir-
telen, ezen tanátskozásnak közepén, oda
ér-

érkeznek azok, a' kik a' másik Táborból
 küldetnek vala; mikor osztán ezek a' Ta-
 nátsba bé bortsáttattak-vólna, azt mondot-
 ták: hogy ő nékiek, a' másik Táborban
 lévőknek Nevökben, mind a' Királyhoz,
 mind a' Tanátshoz parantsolatjok vagyon.
 Így tehát, elébb a' Királlyal egy titkos
 szobában beszélgetvén, onnét osztán a'
 Királlyal egygyütt ki-jöven, keményen
 meg intik a' Tanátsot a' magok felekezeti-
 nek nevökkel: hogy a' Királyt az Ellen-
 séggel való meg- verekedéstől, tanáttfok-
 kal, el-ne vonnyák, 's-el ne tiltsák! jól
 tudják ők az Ellenségnek, ámbár nagy
 számmal vagyon-is erejét; Kezekben va-
 gyon a' győzedelem, tsak ők a' szerentsé-
 vel, a' mellyet az Isten nyujtott nékik,
 élni akarjanak. Jönének tehát a' Királ-
 lyal egygyütt, és a' Magok Hadát, a' jó
 Isten segítségével, az ő Hadokkal, a'
 melly az Ellenség Táborához közelebb-
 is vagyon, és az Ellenségre való rohanás-
 ra alkalmatofsabb, kaptsolnák öszve.
 Hogy ha pedig valami mást igyekeznének
 a' Királlyal el-hitetni, kész a' fejeken a'
 vefzedelem; azt is erőfsen bizonyitva mon-
 dották: Hogy ők, hogy ha Táborunkat
 az ő Táborokhoz mennél elébb hozzája
 nem mozdítanánk, tüstént az Ellenségtől
 mi-ellenünk fognának jöni. Mikor ezek,
 éppen magában a' hadi tanátskozásban,
 a' Király-és a' Tanáts elöt illy ki fejezéssel
 elé-hordatnának, még azok-is a' kik okosfab-
 ban

ban gondolkodnak-vala a' dologról, az illy
 szörnyü izenettől meg ijedvén; tsak ugyan
 el-végeztetik a' meg-ütközés, noha semmi
 reménség sem vóltt, sem a' Vajdának,
 sem a' Kristóffnak, sem pedig a' Tsehek-
 nek a' hartz idejére - való el-érkezhetések-
 ről. Tlak egyedül a' Horváth Országi
 Bán, Batthiáni Ferentz, a' ki már nem
 vala melzsze Péttől a' Tóth Országi se-
 reggel, reménséget adott, hogy ő két,
 vagy három napok-alatt jelen fog lenni;
 a' mi az után ugy meg-is történt.

Vóltak, a' kik a' Tanátsnak el-oz-
 lása-után-is nem javallották, és nem hagy-
 ták helyben azt az Ellenséggel illy hirte-
 len-való meg-ütközésnek, tanátsát. Ez
 vóltt a' többiek-között Perényi Ferentz a'
 Váradi Püspök, egy vidám, és eleven
 eszű iffiú, a' kinek olly bizonyos módú
 írása vólt, hogy a' Mieink közzül (ha tsak
 talám Zala hazi Tamást a' Veszprimi Püs-
 pököt nem) ebben az igyben eleibe tétetni
 senkit sem akarnék, főképpen, ha több
 időt engedett-vólna elméjének élesítésére,
 mint sem nyájas mulatságra, és az ollya-
 tín dolgokra, a' mellyekben a' Főbb ne-
 mű Iffiak az időt többnyire, mind magok-
 nak, mind pedig a' Hazának nagy kára-
 val, vesztegetni szokták. Ez tehát, mint-
 ha mind azokat, a' mellyek egy kevelsé-
 utólbbr következtek, eléve tudta vólna,
 Mindnyájoknak, a' kik jelen-valának,
 nagy tsodálkozásával, azt mondotta a'

Ki-

Királynak: *Hogy azt a' Napot, a' mellyen (minek utanna, ugy tetztzenék) meg-kell verekedni; Frater Thomori Pal vezérlése alatt, az igaz hitért meg ölettetett húsz ezer Magyar MártYROKNAK (mert még akkor Hadunk ezt a' számát meg-nem haladta) kellett fel-szentelni!; és azoknak a' szentek' számában-való bé-irattatása, vagy, a' mint hívják, kánonizációja végett, a' Kánczelláriust, ha ezen a' hártzon meg-maradna, ugy mint: a' ki a' Pápánál, és a' Fő Atyáknál, Rómában viselt Követségiről esméretes, Rómában küldeni. A' melly jövendülésében Perényi, vajha bár, hamis Próféta lett-vólna! de:*

Lefznek talám, a' kik feddeni fogják a' miénknek bátorságos merészségöket, a' kik olly nagy kivánsággal kérték ki ezt az Ellenséggel való meg-verekedést; és azt, vagy vak-merőségnek, vagy pedig gondolatlanságnak hívnia-fogják: a' millyenek, látom, már most is vannak. De nem tudják ezek, hogy sok okok vóttak ottan, a' mellyek még a' leg okosabb, és leg főbb Hadi Vezéreket is, ugyan arra könnyen reá birhatták, 's hajthatták-vólna; és mindenek-előtt: A' Vitézeknek egy tsudálatos, és hihetetlen, és majd nem halálra el-szántt, 's-el tökélettt tüzezsége, (a) és tsak nem mindnyájoknak szívében,

(1) Ezek a' tüzes Vitézek a' múltt esztendőknben Ferhát Basát Tomori vezérlése alatt Szeremben, Usref Basát Frangepán Kristóff alatt Iajczánál számtalan népökkel, ök sokkal kvressebben lévén, meg-gyözték, meg-törték. Istvánfi.

a' bizonyos, és kétség-kivül-való győzedelemnek reménsége. Ezeken-fellyül Thomori Pálnak az Ellenség' Hada' nagy részével-való titkos tanátskozási, azokkal tudni illik: a' kik vagy magok is kerestjének vólttak, vagy kerestjén Atyáktól születettek, és a' kik az Ellenségnél az Ágyuknak gondjokat viselték, rész-szerint Németh, rész-szerint pedig Olasz Nemzetbéliek; sőt még az-is ezekhez járútt, hogy már nem látszik-vala elegendő bátorságosnak lenni, az illy közzel lévő Ellenségtől-való vízfza vonulás, kiválttképpen az olyan Ellenségtől, a' ki Lovainak serénységére nézve, semmire sem alkalmazosabb, mint a' futó Ellenségnek kergetésére. (b)

Minek utánna tehát az meg ütközés ilyen módon el-lett-vólna végezve; azokról, a' mellyek az ütközethez tartozandók, gondoskodnak. Mindenek-előtt Thomori a' maga Táborához, a' melly, a' mint mondanék

(b) És így, valamint hogy nem vólt már bátorságos, ugy nem is lett vólna betsülletes Lajos Királynak a' rút hátrálás, kiváltt képpen a' Magyaróknak, a' kik a' fokaságos Törökkel-való szembe szállást, és fokkal kisslebb számmal-is győzedelmeskedő bajvivást régen meg szokták a' Török-ellen.

Parum illi tutum receptum certe minime honestum Regi, turpemquam imprimis Hungaris, qui hostis Turca congressum, nunquam, nullis etiam inferiores numero, declinare consueverunt. Co. Brutus Hist. MS. L. VI

dánk, közzel-vala, el-mégyen: ottan alég tudta Vitéztől azt ki-kérni, 's-meg-nyer-ni, hogy egy kevelsé hátrább vonúlnának, és magokat a' Király', Hadával öszve kaptsolni engednék; így ofztán a' következő napon, a' mi Táborunk az Övékével, mint egy fél mért földnyire Mohátson-alól, egybe kaptsoltatott; Es pedig úgy, hogy ott-is a' miénk ö' vélek öszve nem keverednének, hanem egy kis köz hagyattatnék a' mi, és az ö Táborjok-között.

Azon időben el-érkeztek Budáról az hadi nagyobb, és kissebb ágyukkal, puskaporral, és a' hartzra szükséges más egyéb szerekkel tellyes hajók, ezek a' Bétsiektől köldettetett ágyukat-is magokkal hozták; El jöttek Thurzó Eleknek-is mint egy két százig való Gyalogjai egy-néhány Ágyukkal; mert ö maga Budán a' Királynénál hagyattatott a' Veszprémi Püspökkel. Ezek ketten rendeltettek az ö szolgálatjára, és őrizetére; és az-után futásának-is ezek voltak úti Társai, a' kik e' máj napig-is a' Királyné szolgálatjában meg-maradtak. Meg-jelent a' Horváth Országi Bán-is a' Hartz-elött-való Vasárnapon, igen szép fereggel; voltak három ezerig-való lovagok, de nem annyi Gyalogok, igen szép készülettel; Iöttek véle Tahy János, Bánffy János, és némelly mások a' Tóth Országi Fő Embe-rekből. El-jött más nap reggel, mikor

esték a' nap, az ő táborán már

már a' Király a' Hadat el rendelné (mert el hitették magokkal, hogy azon a' napon hartzra kell az Ellenség is) Erdödy Simon a' Zágrábi Püspök a' mag Eötsével Erdödy Péterrel, és hét száznál több lovagokkal, a' kik, mind lovaikkal, mind fegyverrel díszessen vóltak el-készülve. Elérkezett, majd azon szem-pillantásban, Atzél István mint egy három száz lovagokkal, a' kiket Bornemisza János a' Királynak segítségére küldött egynéhány ezer aranyokkal, végső tiszta szüböl eredt ajándékúl, mint dajkáló, és gondviselő Atya nevendék Fiának. (a) El-jött azon a' napon estve felé Szeretsen János, vezetésén magával többet két ezer Gyalogoknál, azok-közzül, a' kik a' Dráva-mellet laknak, és igen jeles Nyilasoknak tartanak, 's a' kiket rész-szerént a' maga, rész-szerént pedig a' Pétsi Káptalannak Iószágiban öszve szedett. (b) El jöttek több mások is az alatt a' harmad nap-alatt; ezek-közzött Móré Filep a' Pétfi Püspök, és annak az Eöttse Móré Iászló. Mikor immár mind ezek egy seregbe öszve gyűltek (vóltak pedig húszon négy, vagy húszon

(a) Azt írja Istvánffi L. VIII. hogy tiz ezer aranyokat küldött a Királynak Bornemisza.

(b) Ezt a' Dráva mellyéki Iószágot mostani időben is bírja a' Pétsi Káptalan, de azoknak a' régi jeles nyilasoknak hire sintsen.

fzon öt ezerig-való Emberek, mert a' Ha-
 jós seregeknek, a' kik ugyan ök magok-is
 azon a' helyen valának, semmi hasznokat
 se vettük, a' Török Tsászár az ő olly szá-
 mos, és hatalmas, három száz Emberek-
 ből álló hadával nem többre, hanem két
 mért földnyire tőlünk távúl esvén) el-töl-
 töttünk ottan három napokat, a' mellyek
 a' derék ütközetet meg-előzték, rész sze-
 rínt a' hadi pallyázásokban, a' mellyek-
 is szüntelen folytak, mindenkor pedig az
 Ellenségnek, mint sem a' Miéinknek na-
 gyobb károkkal; rész-szerínt a' tanátsko-
 zásban: Hogy mi módon, és melly helyen-
 kellenék az Ellenséggel meg-ütközni? mi
 módon kellenék a' Tábort el-rendelni?
 hol kellenék a' Táborban a' Királynak ál-
 lani: Hol a' Lovasnak, hol a' Gyalogság-
 nak; hová kellenék az ágyukat helyneztet-
 ni; mert valának mint egy nyóltzvanig va-
 ló ágyuink, de a' kiket az Ellenség ágyui-
 hoz hasonlítani éppen nem lehetett. Szor-
 galmatos vetekedés vólt azon idő-előtt
 a' Királynak személlyeről: Vóltak, a' kik
 azt ítélték, hogy egynéhány válogatott
 Ezrekkel a' Tábortól távúl kellene a' Ki-
 rálynak állania. De, midőn ugy látszat-
 nék, hogy ezt a' Hadi seregek egy által-
 lyában meg nem fogják szenvedni, a' kik
 azt akarták, hogy a' Király, szokás-
 szerínt, jelen legyen a' hartzon; arról is vólt
 a' szó; hogy a' Király, helyett mást öl-
 töztessenek-fel a' Király fegyverébe. De

ez is úgy tetszett, hogy meg-nem eshetnék a' Hadnak nagy ellent-kiáltása, és meg-háborodása-nélkül. Utólyára tehát az végeztetett; mivel hogy elég kétséges ütközet jöne reánk, hogy lennének, a' kik, ha valami súlyosabb dolog történék, a' Királynak személyére gondot viselnének, és, hogy ha, mind a' Királyt, mind a' Hadat úgy meg-nyomattatni látnák, hogy a' helyre állításnak nem volna többé reménye; a' Királyt a' vefzelemnek közepéről ki-ragadván, el-vezetnék. Biztatott ez a' dolog három igen derék, és a' Királyhoz minden ellenvetés-nélkül leg hívebb Emberekre, úgy mint: Raskay Gáspárra, Török Bálíntra, és Kálnay Jánosra. El-rendeltettek e' végre jó serény Paripák-is, hogy azoknak a' Király, ha a' szűkség úgy kívánná, hasznokat vehetné. De, hogy a' Hadnak elintézésére, és ki-helyheztetésére-vilzsa térjünk: Váltak nem kevesen, és ezek-között Gnoienszki Lampert-is, a' kik leg tanátosabbnak ítélték, hogy szekerekkel, a' kikkel a' Király leg-inkább bévelkedik, a' Tábor minden felül körül keríttessék, mintha valami kerítésben, és Várban esnék meg a' verekedés, mert így (azt mondják vala) az fog-következni, hogy az Ellenség bennünket, a' mitől igen kellett félnie, olly könnyenkörül ne vehessen. Helyben hagyják ezt a' Tábornak el-rendelése formáját Radisch, Bosich, és Ba-

kith

kith Pál; a' kik közzül az utolsó azt mondotta: hogy ő három derék ütközetben, a' mellyeket Szolimán az Ellenséggel tartott jelen volt. Mindnyájan tehát erre jó szívvel reá állottak. És ennek a' dolognak véghez vitele Gnoinszkinek, és némelly másoknak meg-is parantsoltatott: de későbbben, hogy sem kellett-vólna; és ugyan tsak azon estve, a' melly után, mindjárt a' következő napon, meg-elett a' véres Tsata; azért, ez a' dolog is valamint fok más egyebek, el-múlasztatott.

A' Tábornak tehát azon a' napon, a' mellyen meg verekedtünk (melly Kiss Afzony havának huszon kilencedik napja, az az: Keresztelő Sz. János nyaka vágásának napja vala) azoknak, a' kiket egy kevesé elébb meg-nevezénk, tanáttsokból, így tettezt el-rendelni; hogy mennél szélesebben hi-terülhetne, ki-terüllyön; melly dologban leg-inkább arra néztek, hogy az Ellenségtől körül ne vétettsünk. Az első Seregben a' Hadi Vezérek voltak, de nem egy bizonyos helyen, hanem, a' hol a' szükség meg kíváná; Annak az első Seregnek jobb szárnyát a' Horváth Országi Bán Battyáni Ferentz, Tahy Jánosnal; a' Bal-szárnyát pedig, a' melly az Erdélyi Vajdának, ha jelen lehetett volna, vezérlése alá volt rendelve, Perényi Péter vezette. Voltak ebben az első Seregben, az Ország' Elei-közzül többen, a' kik között Palótzai Antal

tal, Homonnai Ferentz, Perényi Gábor, Széchi Tamás, Báthori András, Czibak Imre, és több Mások. A' Tábori Ágyuk mindjárt a' Tábor eleje - után tétetődtek. A' második sereg avagy az a' Tábor, a' mellyet mi Helyt - állónak nevezünk (a) a' mellyben a' Király volt, jobb részént Lovasságból állot, és igen kevés Gyalogság volt a' két oldalánál. E. között a' második Sereg - között, és az első - között, nem volt nagyobb, mint egy kö hagyításnyi köz. Ebben a' Seregben azelőtt a' rend-előtt, a' mellyben a' Király vala, hármassal állot, a' melly nagy részént a' Királyi Udvarnokokból, és Zászlós Urakból volt öszve szedve, a' kiknek Vezérek volt ama mind kardra kész markú, mind pediglen a' Királyhoz különös hűségű Férfiú Thartsay Miklós.

Ot-

(a) Ezekről a' Helyt álló fegyveres Magyar Vitézekről azt írja Mátyás Király a' maga Ispánál a' Nápolyi Ferdinánd Királynál lévő követjének, Kardinál Rangoni Gábornak, az Egri Püspöknek, Adná tudtára a' Királynak: hogy Ezek a' Magyaroknál kő-fal-gyanánt tartatnak, és helyekből ki nem mozdúlnak, ha egy lábíg megölettetnek-is. *Ut autem Marras sua mores, et consuetudinem istarum Gentium agnoscat. Armigeri apud nos loco muri habentur, qui nunquam se loco movent, etiamsi ad unum in statione trucidentur, apud Timon. pag. 634.* Lásd az egész levelet, nagyobb értelemnek okáért oda' alább a' toldalékban.

Ottan vóltanak mind a' két Udvari Kapitányok, Korlátkeői Péter, és a' Lengyel Trepka András. Ott vólt a' Tseh Schlik István - is a' többi Tsehekkal, és Morvaiakkal: és Ezek a' Király-előtt leg-közelebb valának a' Királyhoz. Azokát a' három rendeket követte a' Király rendje, és annak a' rendnek közepette ő maga is, ama:

(b) Nagy elméjü Király, különös szépsége,
Erköltse olly, vélnéd, tán' van Istensége,
Királyoknak dísze, Haza reménsége,
Hogyha nem vólna a' Fátum ellensége.

A' Királynak jobbjá felől vólt az Esztergami Érsek, és a' Zágrábi Püspök: minthogy az Egri még Báthárol Budára küldettetett; a' Zágrábi után vólt a' Váradi, Pétsi, Szeremi: Mert ketten a' Prelátusok - közül, ugymint: a' Györi, és Váczi Püspökök, a' Királynak bal keze felől tétettek. A' Kánczellárius - a' Nitrai, és Bosznai Püspökök, a' Fejér-Vári Prépost, és az után, a' Titoknokok, és Udvarnokok; a' Királynak bal részén, a' Király mellett, hely hagyattatott a' Nádor Ispánnak; a ki noha sínlödő vólt a' lábára,
 ugy

(b) *Ingenio, Specie, virtuteque Numinis instar,
 Spes Patriæ, Regumque decus, si Fata tulissent*
 Steph. Brod.

ugy hogy a lovon - is alig ülne, még - is, majd az első, majd a' második Seregben igen nagy szorgalmatossággal forgolódik - vala; a' bal részen tehát, mikor a' maga helyén nem vólt a' Nádor Ispán, a' Király-mellett egynéhány Zászlós Urak valának, és azok a' két Püspökök, a' kiket mondánk. A' Királynak mindjár a' háta-meget vóltanak Czetricz, Majláth, es Horvát Gáspár a' Királyi Lovász Mester. A' Fő Emberek - után hasonló módon vóltanak azok, a' kiket, mint hivebbeket, és serényebbeket kiki magának a' maga Népből Test Örzőül ki.választott; Ezekkel egybe vólt foglalva, a' Király, és a' Fő Emberek - után, Ezer, vagy valamivel több Vitézeket magában foglaló Pántzélós Lovagoknak egy igen szép csoportja, mert az illyetin rendbéli többi Lovag Vitézek az első rendre el-valának hányva. Ennek a' Tsoportnak közepén vólt az Országának Zászlaja, a' kit - is Dragffy János az Országának Birája (a' melly - is a' Király után a' Világiak - között harmadik méltóság) kezében tart vala.

Ezt a' hely tartó Sereget körül kerítette minden felől a' könnyű Lovasság és a' két oldaláról pedig a' Gyalogság - is, a' mint fellyebb mondtuk. A' Királynak jobb oldala - felől a' Püspökök, és Titoknokok után vóltanak ama hárman, a' kikre, a' mint mondánk, a' Királyi Test-örzése bizattatott - vala. Az a' hely, a'

E

hol

hol a' Tábor el-rendeltetett Mohátson alól egy mértt földnyire vala tavúl, a' Dunának le-folyásától pedig fél mértt-földnyire. Vóltt azon a' helyen, a mint fellyebb-is említénk, egy igen nagy, és széles sík mező, és lapánság a' mellyet sem erdő, sem valami bokros tsalit, sem vizek, sem dombok nem akadályoztak, hanem tsak hogy, bal-felől, azon hely között, es a' Duna-között egy posvány, sűrű náddál, és sálsal tellyes, motsáros viz vóltt a' hol az után fok Emberek el-is vesztek. Ellenünkben, mint egy Theátrum formájára, egy hoszszaffan el-nyúladdott halom vala, a' kienn-túl állott a' Török Tsászár Táborá; azon halomnak az allyán egy kised Falu Templomával, *Földvár* a' neve azon Falúnak, Ottan vóltak el-rakva az Ellenségnek Ágyui, azt a' helyet mi szemeinkkel láttuk az-után, a' verekedésnek vége felé, hogy meg-vóltt tölttve Ellenséggel, fő-képpen azokkal, a' kiket Jentsároknak hívnak, a' kik, valami annak a' Falunak Kunnyóin-túl vóltt, hoszszas renddel mind el-foglalták, a' kik-között hogy a' Tsászár-is ott lett vólna, az-után meg-tudódott. Az Ágyuk ottan ugy vóltak el-rakva, mint egy hegy allya felé a' melly-miatt a' Miénknek fokkal kevesebbet árthattak, mint ha az egyenes lapályon lettek-vólna, és nagyobb rémulést, mint sem kárt okoztak.

Mi-

Minek utánna a' Tábor azon a' helyen,
 a' mellyen mondottuk, és azon a' mó-
 don, és napon, a' mint mondottuk, egy
 kevésfé a' napnak fel-költte-után, el rendel-
 tetett-vólna, (vala pedig világos, és igen
 tiszta Nap) a Nádor Ispán a' Királyt ar-
 ról a' helyről, a' mellyet mondánk, hogy
 ő néki ki-vóltt jelölve, ki késérven, a'
 mit ennek-előtte harmad nappal-is tse-
 lekedett, az egész hadi Seregeken ke-
 resztül hordozta, és, hogy a' Király sze-
 mélye-szerint jelen vólna, a' miről né-
 mellyek kételkedtek vala, mindnyájoknak
 kézzel mutogatván, végtére azt mondá:
 Hogy kész vólna a' Király minden végső
 nyomorúságokat, és halált-is a' Hazáért
 a' jó nagy Istennek, az Ur Jesus Kristus-
 nak hitéért, tiszteletéért, az ő Feleségei-
 kért, és Gyermekeikért el-szenvedni!
 Tselekedgyenek meg tehát mindent ők-is
 mint erős Férfiak, emlékezzenek-meg ar-
 ról, hogy ők is Magyarok, és követsék
 azokat az ő ditső Atyaikat, a' kik mind
 önnön magok fokszor, és azoknak haj-
 dani Elejek, ama jeles Vitéz Bajnakok,
 mint a' Keresztjéni Társaságnak erős Ol-
 talmazói, olly fok ditsőséges győzedelme-
 ket, ugyan azon az Ellenségén, a' kivel
 ők mostan viaskodni-fognak, tette-
 Nintsen, is semmi oka annak, hogy az
 Ellenségnek fokaságától meg-rémüllye-
 nek, mert nem a' fokaságban, hanem a'
 Vitézeknek erős karjában vagyon hely-

heztetve a' győzédelm ! ő maga az Ur Isten - is jelen léfzen a' maga szent hitéért hartzolóknak segítségére ! az ő kezekbe vagy on téve (ugymond) nem tsak a' magok Hazájoknak, a' mellyet el - foglalni jött az Ellenség, hanem az egész Keresztjénségnek böl dogúlása, szabadúlása ! Mikor mind ezeket, és más több illyeneket, mind a' Nádor Ispán, mind pedig egygyütt ő maga, a' Király - is minden rendeken keresztül lovagolván, elé hordották volna; a' Király a' maga helyére és rendére visszsa tért.

El - töltöttük az - után az Napnak nagyobb részét az Ellenségnek várásában a' ki - is előre küldvén nem igen sok Embert, hogy a' Miéinkkel aprólékos tsatázták, és készülő hadi pályázásokat üznének, még ugy tartóztatta magát azon halmozok - megett, hogy kétségeskednénk benne, ha a' Miéinket azokra a' szoros helyekre akarnáe tsalni, avagy a' hartzot a' következendő napra halasztván, azon étfzakán reánk rohanna, és bennünket Táborunkban meg - nyomna. A' melly dolgot Vitézinek, és ágyuinak, a' mellyekkel bévelkedik - vala, olly nagy számára nézve, nem is lett volna néki nehéz meg - tselekedni; vagy is inkább, hogy a' viadálnak illy hofzszas várásával minket fárasztana. Akár mi vóltt az Ellenség szándéka, én azt ugyan nem tudom, de bizony

zony majd csak nem azon az egész napon függőben tartott benünket.

Mikor ilyen képpen a' függő várakozásban vólnánk, imé látjuk, már a' Napnak esetére hanyatlásával, hogy az Ellenségnek egy Serege azon a' Völgyön, a' melly, a' mi nekünk jobb kéz-felől-való halmok-alatt, túl vala, halkal, és tsendészen ballag, és csak a' Kópiák hegye áróllja-vala-elöket. A' Barát tehát, velvén azt, a' mi ugyan igaz-is vólt, hogy azok, vagy a' mi Táborunk' és Sátorink' el kóborlására, s' ragadozására igyekeznek, vagy pedig, hogy minket körülkerítsenek; az első Seregtől a' Királyhoz futván, parantsolja, hogy Raskay Gáspár, a' másik két Társaival, a' kiket mondánk, hogy a' Királyi Test őrzésre ki-rendeltettek; mennyen, és kémlellyemeg, mire igyekeznek azok, és hogy őket, ha lehet, kezdett útjokról visszátérítsék; Raskay, el nem feletkeztvén arról, mi vóltt néki a' Király' őrizete felől elébb parantsolva, a' mennyire betsülteffen lehetett, vonogatta magát; Végre, mikor látná, hogy a' Barát a' dolgot sürgeti, és ujítja, s' a' Király pedig a' Barát' parantsolatjának nem mondana ellene, hogy, a' mit ő nagy okból nam tselekszik-vala, azt tunyaságra, vagy félenkségre ne fordítanak, meg nyomja két oldalról sarkantjával paripáját, és a' hová küldedtt, Társaival, és a' botja-alatt lévő

levő egész Lovas sereggel oda siet, olyan reménsséggel - is (amiről semmi képpen nem látszatott, hogy vagy kételkedni - is kellene) hogy majd arra az időre, mikor a' Királynak ő reája szüksége lesz, vizsgálhatja. De minek utánna ezek oda, a' hová mondánk, el mentek volna - is, bizonytalanok vólunk még - is, na ugyan a' de az Ellenség azon a' napon az ütközetre - való alkatmatosságot, és vala pedig immár dél után mint egyhárom óra. Vól - tak - is a' Fő Emberek - közül, a' kik az illy hofszú Várákozást el - unván, azt íté - nék, hogy jelt kellene adni a' Táborba - való vizsgálja menetelre. Ezt a' dolgot mi - kor a' Barát észre vette volna, Társával egygyütt tüstént a' Királyhoz rugaszko - dik, és inti őtet, hogy semmi módon a' hartzott el nem kelleik halasztani; keve - sebb veszedelem volna most az az Ellen - ség' seregének, egy részével meg - vere - kedni, hogy sem majd a' következő na - pon az egész Hadával öszve kelni; a' győ - zedelemről éppen nem is kell kételkedni. A' melly szóra a' Király azonnal jelt fuvat: és egygyütt a' Trombitáknak harfogásá - val, és Doboknak hangzásával olly nagy ki - áltása, vagy inkább éneklése támad a' Miéinknek: *Az Üdvözítő Jézus' nevét, sza - szokás - szerint segítségül híván.* És éppen abban az időben, láttuk, hogy egy igen nagy sokaságú ellenséges sereg arról a' halomról, a' melly velünk által - ellen -
ben

ben vala, Laffan lassan le-ereszkedik, a' hol a' Török Tsászár-is jelen vóltt.

Akkor ofztán a' Királynak fejére fel-tétetett a' Sisak, a' melly üdöben az ő or-tzáján nagy halaványság tetfzett-ki, mint-ha a' jövendő veszedelmet előre meg-ér-zette-vólna. Mikor ofztán egyszer a' hartz-ra jel adatott vitézi nagy erővel tsaptak öfzve az ellenséggel azok, a' kik az első seregben valának, a' mi ágyuinkat-is mind el-sütögették; de az Ellenség kevés kárával esett - meg, a' verekedés, mind azon-által fokkal keményebben, mint sem a' Miéinknek számához képest reménl-hettük vólna, és többen hullottak el az Ellenségből, mint sem a' miéinkből; mig-len ofztán, erőssen vagdalván őket, és nyomván a' Miéink, az Ellenség enged-ni, és hátrálni kezdett; vagy a' mi Vitéz-zinknek sebes rajtok hajtásától kéntelenit-tetvén, vagy pedig, hogy minket az a' gyuknak helyéhez közelebb vonna; az-alatt sebes nyargalással hirtelen a' Király-hoz érkezik Báthori András: Hogy az El-lenség hátot fordított! miénk a' gyözede-lem! elébb mozdítani kellenék a' sereget, és a' futó Ellenség kergető Vitézinket le-gíttetni! sietünk tehát sietve, a' jó, és roz-útakon; de azonban, mikor arra a' helyre jutottunk, a' hol elébb a' verekedés meg-esett-vala, ott ofztán a' miéinknek sok, az Ellenségnek pedig több testeiket, a' me-zőkön heverve láttad-vólna, és némelnye-
ket

ket fél elevenen és még-tátogatva: Azonban, mikor a' mi Vitézink nyomnak az Ellenséget, és véle erőssen viaskodnának, 's a' Királynak serege is, a' mennyire a' Pántzélós Katonáktól ki-telhetett, oda sietne; a' Hadunknak jobb szárnya hanyatlani, és többnyire azon a' részen futni kezdettek; El-hiszem, az ágyuktól, a' mellyekkel az Ellenség csak akkor kezdett leg elsöben lövöldözni, meg ijedvén; a' melly ágyu durrogás, és a' golyóbifoknak, a' mellyek már a' mi fejünk felett is, a' kik a' Király mellett voltunk, repdestek, sürü ki-lövettetési, nem kevés rémulést ütöttek mindenekbe; és ugyan azon szempillantásban a' Király a' mi rendünkben, el-tüntt, vagy azokba az első rendekbe, a' mellyeket mondánk, hogy előtte voltanak, által menvén; (minthogy elébb is ugy volt el-végezve, hogy a' Király azon egy helyen ne állana) vagy pedig a' seregből azok-által, a' kiket mondtunk, hogy háta-megett állottak, ki-ragadtatván, mert ez mind a' kettő meg-eshetett. Vannak ollyak-is, a' kik azt mondják: hogy a' maga seregének első rendjein-is által menvén, egészen a' Hadnad elejére vágatott, és ottan az Ellenséggel erőssen meg-vívott.vólna; a' melly dolgot én sem bizonyjossan erősíteni, sem pediglen nyilván tagadni, nem merem, azt ugyan bizonyjossan tudom, hogy leg-ottan akkor, a' mi rendünkben, és a' maga helyén

lyén nem volt, a' mikor az Ellenségnek ágyui dörgegni kezdettek, és, mikor a' mi Hadunknak bal szárnya meg-futamodott, másodszor: ugyan abban a' rendben, majd csak nem abban az időben, a' mellyben a' Király el tűnt, vettük észre, hogy az Esztergami Ersek, és némelly mások-is, a' kik közelebb a' Király-mellett voltak, jelen nintsenek.

En annak, hogy a' Királyt el veszítettük, okát, sem azokra nem merném háritani, a' kik ő néki test örzöivé rendeltettek, sem pediglen azokra, a' kik ötet talám idejében, mint sem kellett-vólna, a' seregből ki-vitték, hanem a' mi valmelly szerentsétlen *Fátumunknak*: Hogy el-vesztvén Királyunkat-is, nem csak azokat szenvednénk, a' mellyeket a' külső Ellenségtől szenvedtünk, hanem a' Hazabéli viszfzálkodások, és a' meg-hólt Királynak helyébe, más Ktrályi választásában-való részre hajlások, és szakadások-által-is, (a' mi bűneink mind ezeket, sőt még nagyobbakat-is meg-érdemelvén) hányattatnánk. Mert azokat mind a' két rendbélieket valóságossan tudjuk, hogy a' Királyhoz igen hivek voltak, és az ő életének meg-tartásában minden szorgalmatosságot meg-tettek; a' mi pedig ama hármat illeti, a' kik a' Királynak Testörzésére ki rendeltettek, tudva vagyon, hogy az Ellenségtől, a' kinek viszfza verésére küldettettek vala, elébb meg nem térhet-

tek,

tek, míg a' mi egész Táborunk futni nem kezdett, a' kik-közzül egygyik el-is fogattatott, és ugyan azon a' helyen ki-is szabadítatott. (a) Azért-is, ugy ítélem, sokkal nehezebb szívvel türhetjük azt, hogy egy valaki merészlette, világ' eleibe terjesztett *oráziójában* (ha *Órázió*nak kelletik azt mondani) a' miéinket a' magok Királyok el-hagyóinak, vagy szökevényeknek hamissan hivnia. (b) Azokról kellé tehát azt ítélni, hogy el hagyták veszedelmében Királyokat, a' kik a' jó, és leg-hívebb Iobbágyoknak Királyokhoz tartozó minden hűséges kötelefsegöket megtették? a' kik majd mindnyájan, ugyan azon a' mezön, a' mellyen a' Király fekütt, ök-is ott feküttek, halálokkal-is meg-bizonyítván, melly hívek vóltanak légyen a' magok Királyokhoz; és mennyire szerették édes Hazájokat? De azonban ez a' derék Történet-író, a' ki ezeket írja, a' ki annyi sok gyalázatos szidalmazást szór a' mi nemzetünkre, ennek a' Szerentsétlen esetnek-is ugy irta-le *históriáját*, hogy én magam-is szégyenlem, hogy ő illy szemtelenül bátorkodott, és nem szégyenlette, egész világ' eleibe terjeszteni azt a' dolgot, a' mellyet

ma-

(a) Török Bálint. Istv.

(b) Ugy véli Pray Ur hogy *Cuspinianus* vóltt ez a' Magyar katonáknak rágalmozója, Bétsben, a' Mohácsi veszedelemről mondott *Oráziójában*. *Annales* p. 5. in Ludov. 11.

maga se tudott. De mi, azonban kezdett dolgunkra, térjünk vissza.

Minek utánna a' Király' Hada, mind annyi veszedelmek által, a' mellyeket mondánk, felette meg-háborodott, 's megzavarodott volna, és immár azt tekintgetné, merre fusson; tartott még az-után is sokáig a' verekedés, de immár nem azon a' szélesebb mezőn, hanem, ugyan az ágyuk-között, a' mellyek olly közzel voltak hozzánk, hogy nem lehettek tiz lépésnél tovább tőlünk; miglen ofztán nemcsak a' rémulés, hanem az ágyuknak füstje-is mindeneket bé-lepven, a' szemeink látását-is meg-gátolná, kénfzerítetett a' Hadnak nagy része ama völgybe, melly azon motsáros viz-mellett vala, le-szállani, mások pedig az ellenséggel az ágyuk-előtt még erőssen viaskodnának; végre, mikor azok-is, a' kik a' völgybe vették magokat, ismét a' hartznak meg-újítására vissza tértek volna, és az ágyuknak, és füstnek temérdeksége már tovább elszenvedhetetlennek látszatnék, minthogy nagy része a' Hadnak immár el-szaladott, ök-is futni kénytelenítették. Elő-veszik tehát egygyül egygyig mindnyájan a' futást, a' merre kinek kinek közelebb esett, és többnyire azokon a' helyeken keresztül, a' mellyeken egy kevelsé elébb vigan, és a' győzedelemnek reménségével tele, megyünk vala, és a' Tábor helyén, a' mellyet már annak előtte az Ellenség

ugy

ugy el ragadozott, és el szórtt, 's hányt, hogy tsak az üres nyoma látzának, és mindenek tele-vólnának azoknak hóltt testeikkel, a' kik a' Táborban maradtanak.

Mikor látnák a' Törökök a' mi népünknek futását, vagy azt gondolván, hogy valami ravalzság vagy on e' dologban, vagy pedig, hogy ök-is a' hartzon meg-fáradtak, fokáig tartóztatták magokat a' magok Táborában, nem-is űzték a' miéinket elébb, hanem mikor a' következő étfzakának letétsége nagyobbodott; a' melly dolog, és, hogy egy kévefsé ké-söbben, azon éjjel, igen nagy első szakadás következett, halznált fok Emberek' életének meg-tartására. A' derék verekedés tartott egy egész, és majd fél óráig, és fokban veztek belé abba a' posványos örvénybe-is; a' Király teste pedig, a' kiröl ő magáról-is azt mondták né-melleyek, hogy ottan vezett vólna, az-után egy mély, és meredek kapaszzkodálú viz mosta árokban, Mohátson fellyül fél mértt-földnyire, azon a' falun alól, mellyet Cseliének hívunk, találtatott-meg, a' melly helyen akkor, a' Dunának áradála-miatt, szokásán-kivül nagyobb viz vóltt, ottan lovasfúl egygyütt, ugy, a' mint fel-vóltt fegyverkezve, a' vízbe fúladott; a' melly helyen még mások-is többen el-veztenek. Attól a' helytől nem meszfze találtatott-meg Trepka Andrásnak, és Aczél Istvánnak teste-is.

Azt

Azt mondják; hogy a' Barát a' leg-elsőbbik seregben, erősen hartzolván, e-fett volna el; 's annak a' feje, testétől el vágattatván, és egy hofzszú kópiára szurrattatván, a'következendő napon, az Ellen-ség Táborában, győzedelmes pompa-gyánánt, fel, 's alá hordoztatott, és azt is mondják, hogy az után a' Tsászfár Sátora előtt állott-vólna. (a) Azon a' napon pedig, a' melly mindjárt a' viadal-után következett, ezer, és öt százak, azok-közül, a' kik el-fogattattak, és, a' kik-között a' fő Nemeseknek nagy része vala, egy kerekes sorba tetetvén, a' győzedelmes had-előtt mindnyájoknak fejek vétet-tetett, a' pogán Tsászfár azoknak véreket a' maga Isteninek fel-áldozván. Valami kevesen a' Rabok-közzül meg-tartattak, hogy lennének, a' kiktől a' Tsászfár, és Ibrahim Bafa azokat, a' mellyek szükségsek valának, ki-tudakozhatnák. Ezek között vólt Miklós, a' kinek vezeték neve vala Hertzeg (a' melly szó Deákúl *Dux* tészen) a' kit a' Törökök valóságos Hertzegnek, és a' Király' Kints-tartójának vélték (b) ismét: Piletzki János, és Maczi-eyovfz-

-
- (a) Ugyan azon első-között, vitézi módra viaszkodván, e-fett-el a' másik Hadi vezér is, Zapolyai György a' Sepefi Gróf. Istvánf. L. VIII.
 (b) Ezt a' Hertzeg Miklóst, Ibrahim Bafa, Paripával, fegyverrel, költséggel meg-ajándékozván, szabadon bocsátotta. Istvánfi. L. VIII.

eyovszki János Lengyelek, mindnyájan a' Királynak Kamarási, a' kiktől ofztán, mikor a' Királynéhoz vissza tértek, sokakat meg-tudtunk, a' mellyeket a' históriai rövidség mostan elé-hozni nem enged. Meg-tartatott életben Fekethe Mikály-is, (c) és Maytíni Bertalan, a' kik az után drága pénzen váltattak-ki onnan.

El-veztek azon a' hartzon, és a' futásban, a' Királyon-kivől, a' Püspökökből; Szálkán László Esztergami Ersek, Thomori Pál Kalotsai Ersek, és Hadi Vezér, Perényi Ferentz Váradi, Móré Filep Pétsi, (d) Pakfi Balás Györi, Chaholyi Ferentz Tsánádi, Palinai György Bólsznai, Püspökök. A' Zászlós Urak-közzül Zápolyai György Sepesi Gróff, a' Második Hadi Vezér; Dragffy János; az Ország Birája, Ország Ferentz a' Királyi Kamárás Mester, Korlátközi Peter, és, Trepka András, a' Királyi Ajtón állók' Mesteri,
Ho-

(c) Feketét, Istvánffi Imreffi, Mihálynak hívja, a' ki tsak szeg-szinéről neveztetett Feketének.

(d) Móré Filep Pétsi Püspök, sok halálos sebek-után, a' hartzról el-futott, es az út-mellett-lévő bokrok-között el-esett, 's meg-hóllt, a' Borbélyya, a' ki minden veszedelemben vele volt, leveles ágakkal bé-takarta, és ezen jelenségből, a' Török el-menetele után, meg találtatott, 's el temettetett, de a' Borbély azonban ezer aranyit, a' mellyek erfényében voltak, magának meg-tartotta. Idem, ibid.

Horváth Simon a' Pohárnokok Mestere, Széchi Tamás, Perényi Gábor, Sárkány Ambrós, Palótzsi Antal, Chetinyi Mátyás, Gróff Frangepán Mátyás, Bánffy Sigmund, Hampo Ferentz, Batthiáni János, Tseh Schlyk István, és némelly más Tsehek, és Morvaiak a' Nemesfebbekből, és az Országnek fellyebb valóiból: Balásy Ferentz, Tarcsai Miklós, Paksy János, Istvánffi János, Várday Imre, Podmaniczky Mihály, Orlowchits György Szegniei Kápitán, Aczél István a' Posonyi Várörzők Kapitánya, Pogán Sigmund, Tornaly János, és István, Forgáth Miklos. Ezeken kívül a' fő Nemesebből öt százig való (a) Söt akkor, mint egy három,

(a) *Istvánffi, és mások még rühbeke - is szymlálnak elé:*
 A' Királynak pedig belső Tselédi, és Fő Embeerek' Fisából álló Szolgai-közül ama régi Fő Neméből származott *Kórógyi* (vagy *Kóródi*) Péter, a' kinek olly tsudálatos, és bámúlást indító, 's mindent öfzve emészlő gyomra vólt, hogy az iffiú Király kértére az eleven egereket, matskáknak el vágott farkait, söt az út félen heverő büdös döögöt, 's a' t. minden undorodás-nélkül meg-enné, meg-emésztené. Ebben magva szakadt ama régi *Kórógyi* Familiának, a' kinek Elei első *András Király* idét a' pogánságra visszsa térvén, Sz. Gellért Püspököt szörnyű halállal Budamellert meg ölték, és azért is annak meg-bizonyítására, Maradéki, ha, vagy kész akarva, vagy pedig másként-is a' Budamellert levő hegyen azon Szentnek neve-alatt az Isten tisztességére

rom, végy negy ezer Gyalogokon kívül igen kevesen szabadúltak meg a' haláltól; voltak pedig tizenkét, vagy tizenhárom ezerig-való Gyalogok; a' kiknek Vezéri, és Hadnagyi közzül alig szabadúltt meg más valaki a' Cypriai Hannibálon kívül. Minden Tábori Ágyuinkat, mind azokat, mellyek a' hartzon velünk voltak, mind pedig azokat, a' mellyek rész-szerint a' Tábor helyén, rész-szerint a' hajókban maradtak, el-ragadta az Ellenség. Ezeknek gondjok viselése reá bizattatott-vala, de későn, és nem is elébb hanem tsak éppen a' hartz-előtt való étszakán, egy serény, és szorgalmatos Emberre, ugyanint, Gróff Hardeck Jánosra, a' ki eleitől fogva a' Király körül igen serényen forgolódott, és a' Királynak nagyon kedves

-
- építettett Kápolnába bé mentek, leg ottan hasmenést kapván, magokat el-rutitották, a' mellyet-is ebben a' Péterben az iffiú Lajos Király tapasztalással sokszor meg próbált. Istvánfi L. VIII.
- A' Királynak Teste Czetriznek igazgatásából meg-találatván, Fejérvárrá vitétetett, és ottan szomorú Pompával el-témettetett.
- A' többi hóltt testeket, a' maga pénzén négy száz Embert fogadván, Kanifai-Dorothea, néhai Perényi Imre' Nádor Ispánnak Özvegye, nagy kegyességű Uri Afzfonyság Kereftzjéni szeretettből el-témettette, hogy a' Kutyáknak, Farkasoknak elédeli ne lennének, a' kik az igaz hitért, 's Hazáért életüket le-tettek ditsőségellen.

vés Embere volt. A hartz-után következett étszakán, és napon minden közelebb való részekre ki - omlott az Ellenség, és valami eleikbe akadott, pufztították, égették; egy léleknek sem engedtek - meg, sem Férfinak, sem Afzszonynak sem kitsinnek, sem nagynak, sem pediglen a' hitnek, minden rutságot, és kegyetlenséget a' nyomrútt nemzeten el - követyén. Nintsen - is nékem annyi eröm, és tehetségem, hogy én annak az étszakának, és az-utánna következett napoknak szörnyü veszedelmét elegendő képpen meg - sirathassam, a' melly olly nagy volt azon az innenső Magyar Országnek minden részén, hogy el nem hitethetem magammal, hogy valaha valami Ellenség kegyetlenebben dühösködött - volna. Az - is a' többi között meg - történt a' mit annak - élötte talám soha senki sem hallott, hogy az eleven gyermekeket a' Szerentsétlen Anyák, hogy sirásokkal el ne árólnak magokat, a' földbe le ásták, a' kik osztán, mikor keseredett Szüléik onnét el - futottak - volna, a' bé omlott föld által a' levegő ég el - rekedvén, nyomorúttúl meg - fúltak. El - terültt szágúldozva a' Kalózó, és - rabló Ellenség egészen a' Balaton taváig, a' Pétsi jeles Várást e - lébb meg - égetven, a' kinék meg - is a' belső Vára, és ama Tekintetes Templo - ma, a' melly abban a' Várban vagyon, minden sérelem - nélkül meg maradt.

Mikor ezek a' dolgok így folynának, már akkor a' Vajda Szeged-körül az Erdélyi Seregekkel, vólt, és minthogy ötet a' Seregek olly sietséggel nem követhetnék. ő maga könnyű szekerekre ülven, kevesed magával a' Királyhoz siet- vala, hogy vagy tsak maga-is a' hartzon, mellyet meg értett-vala, hogy éppen el nem halasztódik jelen lenne. (a) Gróff Frangepán
Kri-

(a) *Heltai Gásp. másként ír: Hogy ez lönne (u. m.) az Moháts mezőn, Szápolyai János az Erdélyi Vajda, az ő nagy népével Szegednél fűtezc, mert tsak azt vária vala ő, hogy oda veszne Lajos Király, hogy ő magát annak utánna előtolhatná. Onnét éjjel el oroskodék, és úgy lön szömbe Sulimán Császárral, és úgy köté meg az eb lántzot vele. Rosnay Dávid Bethlen Gábor Törökhöz küldött Követjének Accuatiusa pedig in suo M. S. azt írja: Mikor a' boldogútt néhai Szulimán vitéz Császár a' Mohátsi harcra mene negyven ezer Magyar erdélyből azért nem egyeze meg a' Budai Királyal, Lajos Királyal, a' Török tábert azért nem ütötte meg hátrul, hogy jó akarója, és baráttya vala az akkori hatalmas Császárnak. Melly jó akaratnak praestálásáért azonhatalmas Császár is a Budai Királyágot néki conferálván, és fok Török hadot adjungálván János Király mellé, apprehendoltratta Budát. De mind Heltainál, mind Rosnaynál nagyobb hitelű Broderits, a' ki jelen vólt. Mert Zápolyainem is gondolkodott a' Török barátságáról, míg Országából Ferdinánd - által ki-nem verettetvén, a' Lengyel Urak tanátsára Laski Hieronymus - Követ-*

Kristóff Zágrábba el - érkezett - vala. A' Tseheknek valamelly része, azoknak, a' kik a' Király segítségére jönnek - vala, egy részént, nem mészle Féjér Vártól, más részént pedig, Győr-körül valának, és, ugyan azon helyek-körül vólt a' Brandenburgi György Marchio - is, és Ádám *de Nova Domo*, a' Tseh Ország Kántzellá-riussa. A' Királyné meg - hallván ezt a' veszedelmet, a' Veszprémi Pöspökkel, és Thurzó Elekkel, Bornemisza Jánossal, és a' Pápa Követjével, még bizonytalan lévén arról, hogy a' Király-is el veszett vólna, Posonyba futott nagy rettegve, és jószágának nagyobb részét hajókon a' Dunán oda vitette; a' melly hajókban, úgy azokban - is, a' mellyek a' Budai Polgároké vóltanak, noha Orbántz András, a' ki Esztergom Várának Kapitánya vala, némelly károkat tett-légyen, mind azon által ennek elé-hozásában az igazságtól mészle el távozott az, a' ki a' mi könnyü Lovas Vitézinkre, a' kiket igaz névvel Húszároknak neveznek, azt az illetlen vétket fogja, hogy, a' Királyné-nak Udvari Leányival betstelenül bántanak; és azoknak Súlyáikban, mint egy tsúfságból tántzoltanak vólna.

F 2

A'

vetje-által Szolimánhoz nem fojyamadnék, mind magának, Maradékának, és végre az egész Országának siralmas nagy kárával. s. a. t.

A' Török Tsászár azokon a' helyeken, a' hol a' tsata meg-esett, kevés napokig múlatván, és mindnyájokat, a' kiket prédára ki-küldött vala, magához visszafra hivatván, onnét Buda felé indúlt; azonban, mikor, hat, vagy hét napok alatt, a' Duna partján mendegelvéu, és az útjában lévő Városokat, 's Falukat mind el-égetvén, Budára el-érkezett-vólna, azt minden őrizet nélkül el-hagyattva találta, 's el-égette; és tsak egyedül a' Várat a' Királyi Istálokkal, és Vadas kerttel hagyta-meg épségben.

Onnan ki-küldötte az innenső Magyar Országnek minden részeire rabló-Kalózít, és valami a' Duna, és Balaton tava-között fekszik egész' Györig, tüzzel, vassal mind el-pufztította. De azonban Elztergam Várat (mellyet az, a' kit óda fellyebb meg-nevezénk, ugymint Orbántz András, (a) veszni hagyott,) egy Nagy Máthé névü, alaton forsú Ember, a' ki annak előtte kevés üdövel, azon Káptalan' Hajduinak Előljárójok vólt, és most oda kevesed magával bé szaladott; Vissegrádot pedig, azt a' Magyar Koronának őrizetére ki-rendeltetett Varát, a' Parasztok, és a' Nosfréi Klástromból oda futott, Remete

(a) Ezt bizonyítja Helzay Gáspár-is: Elztergamból ki szeckéc az Orbáncz Andras. És szerenczére találta egy szegény Drabant belé Nagy Máthé az marada benne valami rozsos parasztokkal.

mete Sz. Pál nevét viselő Barátok, szerentséssen megtartották; olly nagy remülés lepte-el a' miéinknek szívöket, mikor meg hallották a' Török Tsászárnak Budára jöttét. A' melly fellyebb emített Várat ugyan, és ezekkel egygyütt Thátát, és Komáromot, sőt Fejér-Várt-is, azért nem foglalta-el erővel az Ellenség, mert ő, nem tudjuk mi szándékból, megelégedvén az Országnak tsak puszttításával, és rablásával, a' Váraknak, és, erősebb Helyeknek ostrommal-való el foglálásával semmit se törődött.

Sohol sem állottak ugy ellene ennek a' Magyar Országon dühösködő kegyetlen Ellenségnek, mint azon a' helyen, mellynek Maróth a' neve, nem meszsze Esztergámtól. Ez az Esztergami Erseknek kies múltató helye, azok-között az erdők-között, mellyeket mí Vértesi erdőknek hívunk, erdőkkel, és ligetekel körül-véve; Ide a' miéink-közzül, a' nagy rémülésben, egynéhány ezeren, Feleségeikkel, Gyermekikkel egygyütt, bé-vették magokat, bizván a' helynek szoros völtában; Ezekkel az Ellenségnek, nem tsak egyszer, igen mérges nagy verekedések völt, mindenkor pedig a' Törököknek nagy kárával, 's vér'ontásával. Utollyára, mikor immár semmi móddal a' miéinknek Táborát, a' melly szekerekkel körül-völtt kerítve, meg nem vehetné az Ellenség, kéntelenítetett Tábori ágyukat-is oda hozat-

tatni; és így ofztán a' Tabor széllyel elhányattatott, és mindnyájan, majd egy lábíg, meg-ölettettek. (b) A' hóltt Testeknek igen nagy halmai, a' mellyek még most-is azon a' helyen látfzatnak, a' szörnyű öldöklésnek nagy vóltat könnyen megbizonyítják: vóltak pedig, a' mint azok, a' kik valami kevesen onnan el-futottak, mondják: a' miéink huszon öt ezerig vólok. Mindnyájoknak pediglen, mind, a' kik meg-ölettettek, mind, a' kik fogságba estek, számokat egy sommába ölzve szedvén, azokból, a' mellyeket meg-tudhattam, merném bizonyossan mondani, hogy ebben a' veszedelmes háboruban közel két száz ezer Ember el-veszett.

Minek utánna tehát az innenső Magyar Országot, ilyen módon, a' mint mondánk, a' Dráva toroktól-fogva egészlen

(b) Különös emlékezetre méltó itten Dobozi Mihálynak jeles tselekedete: a' ki a' számtalan dühös pogányság között látván lehetetlennek élete meg-tartását, 's bizván fris paripájában, Feleségét lova farára fel-vette, a' ki-is Ferjét erősen által-ölelvén futni kezdének, de azonban a' minden unen ölzve, tódúlt papányság-miatt el nem futhatának, le ugorván lováról, először is a' maga Feleségének (a' tisztességes Afzszony maga ezt kíványán) fejét vette, az után mint a' búsultt Tigris, vagy Orofzlán a' sürüen tsoporozó Torókok közé bé tsapván, mint a' repát ölte, vágta, öket, mig végre a' fokaságtól maga is fel-kontzolatott. Istvánffi L. 8.

len fel Györig el-prédáltá, 's-el-pusztitotta-vólna; és nem kevés rémülélt, azokba-is, a' kik távúl vóltak, és a' Bétsiekbe - is, ütött vólna; hidat a' Dunan keresztül Pest-re tsináltatván, Budára - való érkezése-után tizen negyedik napon, által-ment a' Tsászfár a' túlsó Magyar Országra; Es onnan-is ki-küldött minden részekre a' mellyek a' Duna, és Tisza-közben vannak, rablókat; a' kik hasonlóképpen ott is pusztítának, és égetnének; valamint az in-nenső Magyar Országban tselekedett-va-la. Az egész lokafságot, a' ki a' Tiszán-által nem futhatot, részént karddal le-vágatja, részént pedig a' keserves rab szolgálatra ragadja. Es, mikor immár a' nyomorúlt Magyar Orzágon eleget dühösködött-vól-na, és a' hazabéli viszsa-vonások, a' mellyek az-alatt a' kissebbik Ásiában (kit Nathóliának hivunk) támadtanak-va-la, ötet-is háza hínak; minden helyeket, a' mellyeket a' Dráva, és Duna között el-fog-laltt-va-la, sőt magát is Buda Várat, 's Várasát minden őrizet-nélkül ott hagyván, vissza tért Országába. (a)

TOL-

(a) El-vitte magával Szoliman Budáról, *Apollónak*, és *Herculesnek* rézből, igen nagy mesterséggel, öntött álló képeit, mellyeket Traguriai Jakab, Dalmata, Mátyás Királynak, az illyetin ritkaságok' szeretőjének, bölts találmánnyal ki-vért, ki-mesterkélte.

T O L D A L É K

Minek utánna Szolimán Tsászar két hitetlen (a) Embernek el-árulásával 1521 esztendőben Belgrádot meg vette volna, és a' hitre magukat fel-adó Magyarokat némelly más nemzet-béliekkel együtt, le-vagdaltatta-vólna, és így Lajos Kiralynak éppen azon időben történté mennyegzőjét-is, mellyet Mariával 5. Károly Tsászar; és Ferdinánd Auszriai Hertzeg' hugával tartott, meg-szomorította volna, a' Rhódusi Vitézek-ellen mentt, azokat is osztan, mint bogy más Keresztjén Fejedelmektől tsak magokra hagyattattak, nagy erővel, és nem kevés Vitézének veszteségével meg-győzte-vólna, Belgrádra vissza tért, és Lajos Kiralynak egy kevély levelet írt, a' mint következők;

Törököknek Tsászára, Görögöknek Tsászára, és Mahumetnek felséges fényességű Fia, Samariták Királja, Elámiták Királja, Persáknak Királja, Moábiták Királya, Egyiptusnak Királya, Három nagy Folyó Vizeknek őrzője, a' Földi Paraditsomnak Előljárója, a' fel fészitetett kóporsájának Védetmezője, Nap.-kelettül-fogva,
nap-

(a) Duo Traces Urbem produnt. Istvánffi ad an, 1521
lásd ottan bévebben.

89

nap-nyagatig a' Királyoknak Királ-
lya, Uraknak Ura, minden Fejedel-
meknek Fejedelme, a' Sabatoth Isten-
nek, és a' Jordáni Mahumetnek U-
nokája, és azoknak Tanátsofa, a'
Keresztjén hitnek üldözője.

A'

Felséges Fejedelemnek, Lajos Urnak,
a' Magyar Ország' Királynak!

Bensgemuth a' Törököknek Fejedelme
köszönt Téged. És most tudd-meg, a'
mint engedi a' mi barátságunknak ideje,
hogy első meg-érkezésünkkel el nyertük
határidat, és, ha velünk hadra kívánz-
kelni, a' mint értettük; hanem hogy e'
Világnak mint egy felét a' mi hatalmunk-
nak meg-hódúltattuk Uraságunk alá; És,
mint hogy már ugy el-végeztem, és aka-
rom: a' Világnak egygyik végétől fogva
a' másfik végéig tenni Uraságomnak hatá-
rit. Vallyon nem jut-é néked eszedbe,
hogy az én kebelemből annyit ki küldhe-
tek, hogy a' te hatalmaddal hartzra kel-
hetek, és birok, a' mint meg-mondottam
a' Te Nagyságodnak, sok Országokat, a'
mellyeket Uraságom, és hatalmam alá
hajtottam. De tekíntsd meg tsak a' te Or-
szágodat, mint egy ifiáló az, hasonlítottat-
ván a' többiekhez, a' mellyeket hatal-

mam

90

mam alá hódítottam. De immár egyenes-
sen szólván: minek utánna meg-verem, és
el-törölöm hadadat, Budát minden félelem
nélkül nagy hatalommal akarom et-nyer-
ni, el-törölni, semmivé tenni, és a' te
rendelésed miatt ennek a' te hitednek hal-
gatást parantsolni. A' te Istenednek el-
lenem-való haragjától pedig nem akarok
félteni, és ama kövér ökröket, a' te Fejedel-
mi szolgaidat járomba akarom fogni, és
a' te hitedet, a' mellyet te veled egygyütt
tartanak, megszíze akarom töled el-vinni,
míg a' rostellra tévén a' tűzhöz alkalmaz-
tatom, és karóra huzatom őket, és így
meg-emésztlek benneteket, és nem egye-
dül csak téged, hanem még másokat-is,
a' kik a' te birodalmaddal vannak, a'
kiknek a' nevöket meg-esmértetem veled,
a' kik a' Németek, a' kiket-is, valamint
téged, és még inkább, mint sem téged,
meg-fogok látogatni. A' többit, a' mel-
lyet igyekezem, néked, és másoknak ten-
ni, most nem akarom meg-irni, Költt
Belgrádból 20. Febr. 1524 esztendőben.

*Nézd itten a' meg-veszett eszű dühös Pogán-
nak minden rend, és okos értelem-nélkül va-
ló, ütött-vétett levelét! mellyett vévén Lajos
Király, minek-utnana Tanátsofival közlöt-
vólna-feleltt reá; de úgy, hogy váiafszszaban,
se félteni ne láttatnek, sem pediglen fel ne ger-
jesztené tűzét, a' már-is belől mérgében for-
ró, és agyarkodó dühödött Barbarusnak.*

La-

Lajos Istennek kegyelméből Magyar, és
Tseh Országának Királya.

*Bensgemuthnak a' Torokok Tsászárnának
köszönetet mond.*

Minden féle fenyegetésekkel tellyes
Leveledet Követidtól vettük; a' mellyből
minémü szándékkal légy, könnyen által
láttuk. Még ugyan annyira el nem biz-
hatod magadat azzal, hogy a' múltt nya-
ron, meg - szegvén a' frigyét, a' melly az
Atyáddal volt kötvé, és ugyan éppen a'
békességnek reménsége - alatt, a' mellynek
kérése végett Követid Nálunk valának,
vég helyeinkre reájok rohantál, és Bel-
grádot, nem ugyan a' te erőddel, hanem
az Enyimeknek, árúztatásával, Hadad-
nak pedig nem nagy kára nélkül, meg-
vetted. Mert ugyan - is egyéb - aránt,
valamint mindenkor, ugy most is, bizony
meg - ismérted - vólna, mit tehet a mi
fegyverünk, ha tsak magadat nem egy'
régí Hadi Vezér szokása - szerínt, hanem
mint új, azaz: Tolvaj módjára nagy fi-
etséggel lakó helyedre viszsza nemhuztad
vólna. A' melly Hadat kebeledből elle-
nünk fogszküldení, és minémü szerentsére
fogod azt ki - tenni, meg - látjuk. Akar-
nám, jól visgáltad - vólna - meg Eleidnek
tetteit, a' kiknek vérök' árjával, már
majd nyóltzvan esztendőktől fogva, va-
la-

Iahányfzor kardra lehetett szállani, a' mi Országink el - lepettek. Hogy pedig ezen fellyül, a' Világnak egygyik végétől fogva a' másik végéig Uráságodnak határit ki - terjeszteni, magadban el végezted: tagadjuk, hogy te azt meg - tselehedhetnéd. Hátra vannak az Olaszok, Spanyolok, Németek, Francziák. Dánusok, Británusok, és más véghetetlen Keresztjének, az erős Istennek Népei, a kiknek Fegyvereket ha meg - tapasztalnád, akkor bizony! nem a' Világ' végeivel, hanem inkább a' magad határiddal akar nál meg - elégedni.

A' mi pedig a' hitet, és a' mi felfelzítettett Istenünket, a' világnak Szabadítóját illeti, a' kinek irod, hogy tisztelet el - akarod törteni; ezt ugyan, valamint egyéb minden dolgaidat, szokásod szerint tselekedsz, és nem tartod elegendőnek azt, hogy az egész Emberi Nemzet közönséges Ellenségének lenni ítélte től, hanem, hogy, annál nehezebben alá esél maga ellen a' halhatatlan Isten-ellenis, Óriások módjára hadat Készítesz. Levelednek többi része nem érdemli, hogy arra néked, felellyünk: mert fenyegetésekkel tellyes, a' melly dolgot a' leg alább - való ember - is meg szokta tselekedni. És az illyesekkel hartzolni egy jó Hadi Vezérnek se jutott soha észébe - is. Ez légyen pedig mindenekre az eléséges felelet: Hogy a' mi az Embereket illeti,
Mi.

Mi-te néked mindenekben, a' mi pedig a' mi fel - felzítottetett Istenünket, a' kit te meg - vetész, illeti, ő maga magáért bőven meg fog - felelni, azt igérjük. Budán Bőjt-más havának 6. Napján. 1524. esztendőben.

Meg-gondolván azt Szolimán, hogy a' Magyarok sok hartzokban a' Törökök ellen, ha kevesebb számmal voltak-is győzedelmeskedni Karokat, és vér ontást szoktak tenni; a' mint ennek előtte két esztendővel Thomori Pál szeremben, Ferhat Basát minden Népevel lekontzolván; Frangepán Kristóff pedig Iajtzánál, kevesed - magával, Usreff Basát, meg - törvén, 's futamtatván; hogy bátrabban járhasson a' Magyarok ellen-való dolgában, a' Persiai Királyt kezdette tsalogatni Társaságára, a' mint azon Királynak mind V. Károl Tsászárhoz mind pedig Lajos Királyhoz küldött Leveleiből ki - vehetjük, mellyek így követkéznek.

Az Istennek valósága a' Mennyen, békefség pedig a' Földön:

Károlynak a' Filep Fiának.

Tselekedgye meg az Isten, hogy ezen Levelem hozzád juthasson. Bizonyófsá teszlek: Hogy Fráter Péter hozzánk elérkezett a' Magyar Ország' Királynak

Le.

Levelével, a' mellyben a' mik valának,
 meg-értettük. Öneki tehát hozzátok va-
 ló vizfsza térésében, ezen Levelünket ad-
 juk, a' melly, ha meg nem tsalatkozom,
 nem fog nálatok kedvetlen lenni; a' melly-
 által felette kérlek benneteket: hogy Sz.
 György' havában, Ti onnét, mi pedig in-
 nét, a' köz Ellenségre, Othomán Törö-
 kök' Királyára fegyvert fogjunk, és mind-
 addig fegyverben legyünk, miglen az I-
 sten segítségével, Ellenségeink meg-nem
 győztetnek. A' Lusitániai Királynak Kö-
 vetje Thaurinon keresztül immár régen
 hozzánk jött, a' kinek ugyan azon Ki-
 rályhoz szöllő Levelet adtunk, de még
 semmi válaszfát nem vettük. A' Törö-
 köknek pedig több Jobbágytól meg-ér-
 tettük, hogy a' Keresztjének Királyi-kö-
 zött hadak tartatnak, a' mellyet-is igen
 nagyon sajnálunk; mert az a' dolog az
 Ellenségnek bátorságát nagyobbítja. A-
 zért irtunk a' Magyar Ország' Királyá-
 nak, Ójja magát az Ellenségtől, a' ki fe-
 llette nagy kézületet téfszen, fel-téven ma-
 gában, hogy veletek hartzra ki-kél, és
 gyakorta vasó levelei-által, és követi-
 által tölem azt kérte, hogy az illy jeles
 dologra véle egygyütt társaságos fegyvert
 ragadnék, a' mellyre-is, bizonyára mondom
 soha réa nem állottam. Mert én nekem szán-
 dékomban vagyok, mint ti nálatok monda-
 tik, a' jó, és bal szerentsét veletek egygyütt
 szenvedni; a' ki pedig közzülünk egygyik

a' máfikát el-hagyándja, azt a' jó, és nagy Isten fenékkal forgassa fel. Azért-is mindeneket el-készítettetek, és a' fegyveres Népnék számát ki-rendellyétek, és, az Istenért! ne várjátok azt, hogy szükségünk legyen, még más Levelinkkel Titeket e' dologra serkenteni. Mert olly nagy köz-földdel vagyunk egymástól el-választva, hogy oda, 's-ide leveleink könnyen nem mehetnek, kíváltt képpen, mint hogy a' Törökök Királya a' Tengert a' maga Tol-vaji által bátorságtalanná teszi, úgy hogy ezen levél vivömön-kivül, nem hiszszük, hogy valaki hozzátok el-juthasson. Intlek pedig benneteket, hogy annak az Istentelen Othománnak semmi módon ne hidgyetek. Mert az ollyan Ember, hogy, nem tekintvén, sem frigyre, sem hitre, sem Istenre, nem általl, tsak alkalmatosság adafsék, benneteket véletlenül meg-nyomni: mivel hogy hitetlen, és Ti néktek régi Ellenségtek; a' kinek tulajdona: Soha igazat nem mondani, és a' hitet mindenkor meg szegni. Irattatott Xevel havában az Arabiaiak' 929 esztendejében.

A' Királyoknak Királyi Páltzájokat tartó,
Nagy Német Ország' Királynának.

Leg-kissebb szolgád, leg-nagyobb
Barátod Xára Ismael Zofi Xaiki,
Hider Fia.

Az

Az Istennek Valósága a' Mennyen, Bé-
keféség pedig a' Földön.

A' Magyar Ország' Királynak.

Ditséret légyen a' nagy, ditsőséges,
tisztá, jó Istennek, a' kihez az Országlás-
ban senki sem hasonló, a' boldog, és leg-
főbb, minden dolgaiban hasonlíthatatlan
Istennek, a' ki a' Napnak fényességével
a' Napot, és a' tündöklő Holdnak igaz
világosságával fel-ékesítette az Ejjtet, és,
a' ki az első Embert Ádámot a' földnek
agyagából a' leg-fzebb formában ki-ábrá-
zolta, a' Világot, és minden teremtet
látokat el-rendelvén, hogy igazat tsele-
kednének, az a' minket minden gonosztól
meg-örző Isten, az ő keresésében, és kí-
vánásában örökösökké tegyen bennünket.
Amen, ámen, ámen.

A mint te magad, jó Király igen
bölcsen tudod, irtunk egyszer-is, mászor-
is Néked; bizonyossá tévén téged arról;
miképpen irtt fokszor mi hozzánk az O-
thomán Nemzetségéből származott Törö-
kök Királya: hogy ő fel-tette-légyen ma-
gában, hogy az egész Magyar Országot
igája - alá hajtja; mert, hogy ha Ezt
egyszer hatalma - alá veszi, azt állítja;
hogy a' többi Keresztjéneknek könnyen
fog parantsolni. Azért, hogy ebben a'
ditsőséges, és igen jeles dologban tőle

magamat meg ne vonnyam, sőt inkább,
 hogy ezen dologhoz én-is, ő véle, hoz-
 zá kapjak, felette nagyon int, és kér;
 a' mellyre hogy minket inkább réa édesges-
 sen, mitfoda állapotban legyenek Magyar
 Ország, és annak az Országnak minden
 dolgai, hozzánk gyakorta meg-irja. Mind
 azon által az én elzem, szándékom ő tőle
 távúl vagyok, és még annyira sem méhe-
 tett ezen dologban, hogy néki nyilván
 feleltem volna: Hanem ti néktek minden-
 kor segítségtekre fogok lenni, és azt aka-
 rom: hogy mind háboruban, mind békes-
 ségben Ti Veletek örökös, és közös sze-
 rentsénk legyen; és ígérem, hogy a' Tö-
 rököknek azon Királyok-ellen, és más
 akár minemű Ellenségtek-ellen segítség-
 tekre fogok lenni, hogyha Aprilis havá-
 ban gondotok leszen arra, hogy az El-
 lenséget onnan meg támadgyátok, vala-
 mint mi-is innen meg-fogjuk tselekedni.
 Ezeket fellyül hirül hózták nekünk, hogy
 a' ti Birodalmatoknak egy némelly, és
 ugyan gazdag Várasát az Ellenség meg-
 vette, és fel prédálta volna, mellyet va-
 lóban fájdalmassan, és nehéz szívvel vet-
 tük. A' melly dologról ugyan, ámbár
 ennek-előtte te hozzád irtunk, és sem-
 mi választ nem vettünk-is, mindazon ál-
 tal még-is ezen hozzád szóló levelünket
 Fráter Péternek adjuk a' mellyel felette,
 kérünk, és intünk, benneteket: hogy va-
 laha ébredgyetek-fel, és kellyetek-fel,

és, a' mint az erős Ferfiakhoz illik, fog-
 jatok már egyszer fegyvert az Ellenség-
 ellen; és ezen dolgról én tölem jöven-
 dőben semmi levelet ne várj; mert igen
 nagy köz föld választ el egymástól benün-
 ket, nintsenek - is könnyen bizonyos Po-
 stáink, a' kik Leveleinket kozzátok vin-
 nek, hogy magunkat viszontag a' hadra
 serkengethennék. Fzen kívül bizonyosá-
 tettem ama hadakozásról is, a' melyet
 ugyan már rég - ulti magatok - között vi-
 seltek, a' melly is nagy szü-fájdalmunkra
 esett, a' mellytől mind addig szorongat-
 tatni fogunk, mig a' Keresztjén Királyok -
 között az állandó bekecség fel-nem-állít-
 tatik. De ezekről immár elég: mert ugy
 ítélem, hogy az igen rövid, és szép ta-
 karékos beszéd illik főképpen a' Királyi
 Felséghez, vége. Irattatott Xével havá-
 ban, az Arabiaiaknak 929. esztendejében.

Légyen dicséret az Istennek, mind a'
 két Világ Urának örökké. amen, amen.

Kisded szolgád, leg nagyobb
 Barátod Xara Ismael Sophi
 Xaiki Hider Fia.

*Eddig terjed (utánna veti Pray) a' Persiai Ki-
 ralyon kivevelele, a' mellyből könnyen ki-vehetni,
 me ly nyomorult állapotban lett-légyen akkor
 Magyar O. szagnak állapotja, a' kinek nya-
 valóját, a' mellyben az egész Ország sán-
 lódik vala, elebb tudta a' Szomszéd Török,
 és.*

és ő általa a' Persa, mint sem azok, a' kiknek belső részeit meg - szökte-már a' mirigy, és minden érzékenység nélkül ragta a' fene; a' melly nyilván - való jelensége a' közzel lévő utolsó veszedelemnek. *Annal. Part. 5. pag. 66. Szuliman Levele Zápolyához.*

Az ajándékoknak, és Kegyelmeknek osztogatója, ama leg-felsőgefebb teremő Isten, a' ki nagy, és hatalmas, és az Isteni gondviselésnek engedelmeből, a' ki mind a' két Paraditsomnak Ura, és a' Világ' alkotmánya' minden Országinak kormányozója. És a' Világ gömbölyeége' másik felének feje, és a' Seregeknek fő Vezére, a' ki a' mi Prófétánk Mahumeth a' melly Prófétán legyen mindenkor a' meg-bóldogulás, és az Isteni fő kegyelemnek szerelme, a' kinek jó kegyességéből, és az ő négy bölts Barátinak, és nagy Titoknokjainak, Erobekyrnek, Urczernek, Osreánnak, és és Allydónak, a' kikben a' jó tévő, és felséges Isten a' maga véghetetlen kegyelmességével mindenkor vigadgyon, és meg-elégedgyék; és a' mindenható Istennek, és minden Szenteknek, és az ötöt ditsérő boldogútt Lelkeknek, a' kiknek engedelmeből; és jó vóltokból, En Szultán Szolymán Schyak Tsászároknak Tsászára, Istennek kegyelméből ditsőséges, nagy, és győzhetetlen Konfiántzinápolyi Tsaszár, Királyoknak Királya, Koronáknak

nak adója, az Istennek ezen a földön
 árnyéka; Ura a' nagy Tengernek, és al-
 só Európának, Syriának, Arabiának, Ju-
 déának, Kánanéának, a' Geliléának, és
 Fenicziának, Alekszándriának, és Eryp-
 tusnak, a' nagy Káyrónak, és Szeretsen
 Országának, Médiának, és Lybiának, és
 Lanckának, az Indiai, és veres Tenge-
 reknek, Ierusalem Országának, Sámáriá-
 nak, és a' Tyberiaszi Tengernek, és Da-
 mascusnak, Alepnek, és a' Nagy Antio-
 chiának, Mesopotámiának, Káldéának, és
 a' nagy Babylonnak, a' Nagyobb, és Kis-
 sebbik Örmény Orzággal, Parthiának,
 Hiberiának, Gyeorgyiának, a' Káspiumi
 Tengernek, Trapezuntumnak, Táuriziá-
 nak, Kappadóciának, Czézareának, Pám-
 filiának, Czilicziának, és Társisnak, Kár-
 mán Országának, Amásiának, Páslágóniá-
 nak, Lydiának, Frigyiának, Bythiniá-
 nak, és a' nagy Niczéa Várasának, Ni-
 komediának, a' nagy Kálczedonnak, az
 egész nagy Anatoliának, Görög, és Ráczi
 Országoknak, a' nagy Romániának, Ma-
 czedoniának, Thefsaliának, Peloponezus-
 nak, Korinthusnak, Kherzonezusnak, Al-
 bánia, Boszna, Bolgár, Oláh, Módva,
 Szittyá, és Tatár Országoknak, és sok
 más véghetetlen Tartományoknak, Or-
 szágoknak, és Birdolmáknak, mellyeket
 az én crómmel, és segyveremmel, és az
 én szikrázó, és villámló szablyámnak ha-
 dakozó erejével nyertem, és a' mi Eieink

Ma-

Mahumeth Schyák Tsászár, és az ő Fia Szultán Szelim Schyák, a' mi jó tévő Atyánk nyugodalmunkra nyertek, a' kiknek a' meg-mérhetetlen, és felséges kegyelem, és az Isteni jó tetemény legyen a' lelkökön, és az ő lelkökkel örökké.

Néktek Felséges Jánosnak, Istennek kegyelméből Magyar', Horvath',

Dálmátzia' Morva'. s a. t. Országok

Királyyoknak.

Én fellyebb mondott Szultán Szolimán Schyák a' Törököknek győzhetetlen Tsászárjok: Esküszöm a' Felséges, mindenható Istennek mindenhatóságára, szentségére, fényességére, és az ő Istenségének jóságára; az Egeknek *firmamentonara*; Napra, hóldra, tsillagokra; a' földre, és a' föld' színére, és az Országra; és a' legszentebb Mahumetre; Az én Ösömrre, és Nagy Apámra, az Apámra, és Anyámra, az Anyám' tejére, az én kenyeremre; Kardomra, Lelkemre, és életemre, és minden környül-metéltt *Bozermánok* üdvösségére: Hogy tégedet eskütt Atyámfiát, és esküvéssel fogadott Eötsémet, tudni-illik: János Királyt, semminémü szükségedben el nem hagylak, ha minden Birodalmim, Országim, és minden hatalmamságim, el-vesznének, és semmivé tétetnének-is, és csak egye-

egyedül magam maradnék is, vagy tsak
 egyedül egygyel, a' ki környül-metélte-
 tett *Bozermannak* hivattatik, vagy kettővel,
 hárommal, vagy leg-fellyebb négy sze-
 mélyyel; és még ezekkel-is köteles le-
 gyek, és tartozzak légedet meg-keresni,
 és te néked azt mondani: Itt vagyok ke-
 lzen, ha mit akarsz velem! jelen vagyok,
 hogy mindenekben néked kedveskedgyem!
 És, ha ígéretemnek eleget nem tennék,
 attól-fogva a' nagy Istennek haragja, és
 az ő igazságának ostroma jöjjön az én fejem-
 re és engem egészfizzen veszejtsen-el, és
 valamit az én testem illetve, azt a' magas-
 ságbéli Isten kövé változtassa, és a' föld-
 nek *firmamentoma* engemet rajta való járá-
 somban meg ne szenvedgyen, hanem ő
 maga is a' föld ket felé repedgyen, és en-
 gemet testestül, lelkestül, szájja tátva bé-
 szíjjon, és el-nyelleyen. Költt a' mi Tsá-
 szári Konstantzinápolyi fényes Portánknál.
 Rabel. 3. napján a' mi Profetánknak 937
 elztendjében. (a)

Hu.

(a) Ezek-után az illetén tziifra esküvések, és
 szörnyű átkok-után-is, mellyeket a' hit szegésért
 a' maga fejére kívánt-va Szolimán, nem félt,
 és semmit sem irtózott János Királynak Felesé-
 gét és Fiát 1541 elztendőben Budáról Erdélybe
 álnok árúttatással el-igazítani, olly, szép tziin
 alatt (mint Pázmán írja) hogy ő sem győz min-
 den elztendőben Konstantzinápolyból ennyire
 ki-

*Hunyadi Mátyás Királynak az Egri Püspök-
hoz, és Kardinálhoz, Rangoni Gaborhoz, a'
ki Nápolyban Ferdinánd Királynal, Beatrix
Királyné Attyánál, 's a' Matyás Király'
Ipanal mint Királyi hövet mulat-vala, Le-
vele.*

Meg-térvén hozzánk Nápolyból Leon-
tius János, mindeneket meg-tudtunk, a'
mellyek Atyáságodnak jelen-létében, a'
mi Atyánkkal a' Felséges Ferdinánd Ki-
rályal végeztettek; és az ő Felsége fel-
leletét-is jól által-értettük; a' mellyekből
mindnyájokból semmit egyebet nem ve-
szünk-ki, hanem tsak azt; hogy az, a
mit mindenkor gondoltunk, és Atyasa-
godnak sokszor meg-jövendöltünk, tsele-
ke-

ki-fáradni, 's az iffju János Királt követő Ma-
gyarok sem elégségesek, hogy a németek ellen
Országot oltalmazhassanak; hagygyák tehát Bu-
dát az ő kezébe, majd ő meg-őrizi; a' mint
meg is őrizte, mind ő, mind a' maradéki erős-
fen, majd 150 esztendőig, de magoknak; igazán
mondotta tehát Ismael Sophi Perfa Király, Ká-
rol Tsászárhoz írott levelében: hogy Szolimán
olyan Ember, a' ki nem tekintvén sem hitre,
sem Frigyre, sem Istenre, tsak alkalmas ság ada-
sék, le tiporja barátját; és hogy ő néki tulaj-
dona a' hazugság, és hitfzeéges. Így bizzék a'
Törökben, ha ki vesztét kívánja. A' föld ugyan
el nem nyelte Szolimánt, hanem Sziget - Várnál
ama Vitéz Zrínyi Miklós olly tormát tört az
orrába, hogy attólvaló mérgétől, búvában, bofsz-
szájában meg-dermedett. Ifiv.

kedettel meg-erősítetik; az az: hogy a' segedelemből, ámbár szóval tatatunk, végtére-is éppen semmi, vagy kevés fog-kísülni; és, ha az meg lenne-is, nem a' leg-hozzfzassbb kéfedelem nélkül léfzen-meg. Mert tudja Atyaságod azt, mi, és milyen ígéretek tétetődtek nekünk a' segítségéről, és mi-is melly nagy fáradságos dolgokat vállaltunk fel szentséges Uruunknak, és önnön magának is a' mi Atyánk-
 nak ösztönözésére, a' mellyekben minémű el-vifelhetetlen költségink vóltanak, nem szükség elé-hozni, mert Atyaságod a' maga észével-is igen jól által értheti. És ámbár igen nehéz' és el vifelhetetlen dolog légyen, másoknak kifizetésére, a' közönséges oltalmazás hafznáért, tsak egyedül a' magunkét, másoknak segedelme-nélkül költenünk, de fokkal nehezebb, és alkalmatlanabb, hogy, mikor mások a' közönséges szükségnek segítségére lenni nem akarnak, azt sem engedik-meg, hogy mi a' magunk dolgainak a' maga idejében gondját viseljük. A' honnan-is az következik, hogy minden részről dolgaink megzavartatnak, mikor mi a' Törökkel a' béke-ségnek bizonyos tzikkelyire már régen reá léphettünk-vólna és erre ő maga a' Török minket önként int-va; de mind addig kellet másoknak tetztzéséért e' dolgot halogatnunk, és függőben tartanunk, míglen mind a' két részről a' szárazon maradnánk, az az: erről a' részről vára-

közásunkban meg-tsalatkoznánk, és ha
 más részről nem tudnánk, hogy az illy
 hozzfzaffan el-halasztatott dolgok mi kar-
 ban állának, kiváltta, minthogy ő ma-
 ga a' Török mi-általunk hozzfzaffan, és
 fokáig csak szóval tartatott, és mind eddig
 semmi bizonyossat a' mi akaratunk-felül a'
 béke-ség-eránt nem érthetett, noha azt kü-
 lönb fele közben járok-által nálunk gya-
 korta sürgette. A' honnan-is szükséges
 fog lenni, hogy mi az ő véle-való tractá-
 lásunkat újra elejétől-fogva fel-vegyünk,
 ha nem akarunk, (a' mint egyéb-aránt
 szükséges képpen meg-kelletik tseleked-
 nünk) valamelly káros kötésekre lépni,
 de az-is szükséges fog lenni, hogy vala-
 mit véghez-is vigyünk, mert ők a' fok
 szót meg-ve-tik, és, ha a' tselekedetek a'
 szavaknak meg-nem felelnek, éppen sem-
 mit sem hisznek. A' melly dolgot azért
 kívántuk Atyaságodnak tudtára adni,
 hogy, ha meg-történnék, hogy mi, (az
 utolsó szükségtől reá kényszerítettvén) a'
 Törökkel valami alkura, és tikkelyekre
 lép-nénk, tudgyon minket a' hol szüksé-
 ges lé-szen, mentegetni, mert, a' mint
 meg-igértük, azt ugyan mi egy általlyá-
 ban nem tselekednénk, ha a' végső szük-
 ség reá nem szorítana bennünket. Mind
 azon-által a' mint más alkalmatossággal-is
 meg-keresttünk, hogy a' mi Atyánkhoz
 Seregeket küldenénk, mint hogy látjuk
 ötet nagy szükségben lenni, azon hadi fe-

regeket, a' kiket tölünk kért, noha nagy nehezen, mind azon-által ki rendeltük, mert senki sem akarna örömeit azokra a' részekre által-menni.

Most pedig négy száz Gyalogokat, és száz ötven lovagokat Magyar Balás Kapitányunknak vezérlése- alatt el-fogunk-ereszteni, a' többi Huszárok, a' másik száz ötvenen, rövid üdö múlva, ezeket fogják követni, ugy hogy a' három száz Lovagoknak, (a' kik-közül százan Fegyveresek, és két százan Huszárok fognak lenni) számuk bé tellyék. El-küldjük-va-la ugyan őket, a' mint már régen fel-tet-tük magunkbau egygyütt mindnyájokat ezen egy úttal, de Tengeri Hajók, a' melyeken által vitetnének, nem vóltak, mert fohol az egész Országinkban annyi Hajókat nem kaphattunk, ámbár nagy szorgalmatofsággal vóltunk rajta, hogy ezen egy által-kelessel oda vitethettek-vólna; azért is a' Hajoknak fogyatkozása-miatt a' többinek el kellett maradni; de azokat-is rövid üdö múlva útnak indítjuk. Tsak egyedül azt kívánnyuk, hogy Atyaságod a' mi Atyánkat, a' Felséges Ferdinánd Király Urat intse-meg, hogy azoknak valamely Hajók az-által-költözésre Segnieig elejbeek küldetteffenek, hogy így alkalmatofsabban, és szaporábban a' jelen-va-ló alkalmatofságra által vitethessenek, egyéb-aránt szükséges léfzen őket hozzfzas-lan késleltetni.

Azt

Azt a' rendelést - is tegye - meg a' mi Atyánknál; hogy eleikbe valami Tereh hordozók küldettségnek, a' kiknek a' Hadi Fegyvereket, a' Puskákkal, Fegyver - Derekakkal, Paizfokkal, Számszerijjakkal, Nyilakkal, Golyobisokkal, a' mellyeket Mi innen mind márel készítve küldjük, a' mi Hadi Népünkkel egygyütt kellesték vinniek, késérniek mert az illyetin eszközök, és hadi készületek nélkül magok a' Hadi Seregek kevés hasznot fognak tenni, a' mellyeket mind Mi egészszén a' a' tulsó partig által - fogjuk - küldeni; tsak arról tétessék rendelés, hogy onnét tovább, az az: az alkalmas helyekre Tereh - vontató Szekereken által - küldettségnek; mert Mi mindeneket, a' mellyeket meg - tehetünk, ön magáért a' mi Atyánkért örömmel meg - teszszük, a' mint a' vizsontag - való verségnek, és rokonságnak kötelessége meg - kívánja; ámbar az ő valászából, mellyet hozzánk Leontzius által küldött, semmit ollyast nem értettünk, a' mi vagy a' nekünk tött ígéreteknek, a' mi reménségünknek, és vávákozásunknak, vagy, leg - alább a' közőnséges meg - maradásnak jó módjával meg felelne. A felelő valasz a' többi között azt foglalja magában: Hogy, a' dolgok így maradván, az az: miglen a' Törökök, Hydruntomból ki - nem verettetnének, ő Felsége a' segítségnek dolgában semmit sem tehet, hanem, Hydruntom-

tomnak vissza - vétele - után, kész lészen az ingéig mindeneket ki-tenni. A' melly szavakban, Mi mit bizhatsuuk, vagy - is azokból mit vehetsünk - ki, nem látjuk: mert, ha akkor, mikor közzelről szoritja ő Felségét a' jelen való nyomoruság, azt, a' mi az ő háfznára leg - inkább tartozandó volna, Barátnak meg nem tselekszi, fokkal keveysbbé tselekedné-meg akkor, mikor az illyetin keleptzébül ki - szabádúlna.

Irja hozzánk a' mi szentséges Urunk, hogy mostan két száz ezer arany forintok vannak ő Szentsége-által el - rendeltetve, hogy nekünk meg - adattasanak segítségül a' Török - ellen; és, hogy ezt a' sommát az Olasz Ország Hatalmajságoknak az ő reájok ki - szabott Taksa - szerint kellenék be - fizetnick, a' mellybe ő Szentsége minden esztendőben a' hitnek oltalmazásáért ötven ezeret akarna belé adnia. Es ambár mi esztendőnként fokkal többet ki adunk - a' hitnek oltalmazására, mind azon - által ha az a' segítség hozzá járúlna, még is lenne faradt igyünknek valami segedelme; de azonban a' mint a' Szentséges Pápa Leveléből ki nézzük, ebben a' ki - szabásban - is nem nagy reménségünk lehetne, mivel hogy az illyetin sommát a' Pápa *conditio-* *nal*, közbe vetett kötés - alatt végezte, az az: Hogy ő Szentsége ennyit fog - adni, ha a' többi Hatalmajságok - is a' meg - ha-

tározás - fzerint reájok ki vetett részt bé adják; és minthogy még eddig senki se felelt, hogy azt, a' mi reá vagon vetve bé-fogja fizetni, félünk nehogy, egy valamellyik magát el-vonván, mindnyájan közönségesen vizfsza huzzák magokat. Nékünk azonban nem léfzen nehéz a' tovább-való várakozás, tsak azok, a' kiket a' szomszéd tűz lángja közelebről tsapkod, el vifelehsék. Meg fogják ltni Mindnyájan, hogy mi ami dolgainknak jó módjával ovvoslást keresni fogunk, és az lsten segítségével igyünket ugy intézni, hogy, ha veszni kell, mi ne legyünk az elsők.

Hogy pediglen Atyaságod a' Mi Vitézinknek minémüségit a' Mi Atyánknek a' Felséges Ferdinánd Király Urnak világofsan meg-magyarázhassa, tetztzet nekünk, hogy azon vitézlő Seregeknek különbb-különbb féle rendjeit rövideden leírjuk, hogy igy mindeneket meg ismervén, tudgya meg, hányat kíván minden rendből magának el-küldetni. Tudhatja Atyaságod, a' ki fokszor jelen lévő szemekkel látta, hogy Mi nálunk a' Fegyveres Népek három különbbözö rendekre vannak fel osztva: a' kik-közzül az első a' Fegyversekből áll; Ezek minden Kantorra tizenöt aranyakat kívánnak minden lóra, és kevessebbet fel sem akarnak venni, hogy oda mennyenek. A' második rend a' könnyü Lovasoké, a' kiket

Huszá-

Huzároknak kivunk, ezek egy Kántorra
 tiz arany forintokat kívánnak minden ló-
 ra, és másként útra sem akarnak indulni.
 A' harmadik rendben vannak a' Gyalog-
 gok; és ezek is különbb-különbb féle ren-
 dekre-fel osztva, Ezek közzül Máfok köz-
 gyalogok, Máfok Fegyveresek Némellyek
 Paizfosok. A' köz vitézek, avagy a' Gya-
 logok minden Kántoron nyoltz aranyat
 akarnak egy személyre. A' Fegyveresek
 pedig, és a' Paizsosok, mint hogy Inas,
 és szolgál-nélkül Fegyvereket, és Paizso-
 kat nem vihetik és azért-is ezeket a'
 Szolgákat szükséges nekik e' végre tartan-
 juk, kívánnak; minden Fegyverre, és
 Paizsra egygyüt, két Ember-Zsöldját.

Vannak ezeken-kivül Pattantyus Me-
 sterek, a' kik Puskákból, és az illyetin
 kisebb szerekből lövni tudnak, de nem
 olly serények, és alkalmasok a' lövé-
 sekre; mint a' Gyalogok, hanem, a' Pa-
 izsofok-után, a' viadal kezdetén, minek-
 előtte tudni-illik kardra kellyenek, és a'
 Várak' meg-vételében, és védelmezésé-
 ben igen hasznosok. Azért ezek-annyit
 kívánnak, mint a' köz Gyalog Katonák.
 Mi nálunk pedig ez a' lizokás tartatik:
 hogy akár mennyi számú legyen-is a'
 Gyalogság, annak ötöd' része Puskások-
 ból álljon. Ezehet tehát mind által-ért-
 vén, ő Felsőge válasszon, valahányat
 kíván minden rendbeliekből magának.
 Mert Mi, meg-értvén Izandékát ő Felsőgé-
 nek

nek ezekből mindnyájokból örömeft által fogunk Néki küldeni, de mind azon által olly kötés - alatt; hogy ő Felsege vagy ide küldgyön Zsoldjokra nékik valami pénzt, vagy, ha tétzik, hogy mi Nékek itten a' mi pénzünket fel - öfzfuk, küldgyön ide valakit a' maga Emberi - közzül, vagy bizza a' Tisztelendő Atyára, a' Segniei Püspökre, hogy azokat a' Seregeket vizsgálja meg, és azt - is, hogy Mi az oda küldendő Hadi Seregre mennyit fogunk ki - fizetni, és tégyen minket kéz - irás által bizonyosá; hogy melly helyen, és mikor kellyen nekünk a' réajok költen - dő pénzünket visszfa vennünk.

Hogy pedig ő Felsege Erköltsöket, és szokásokot ezeknek a' Seregeknek meg ismérje; A' Fegyveresek mi nálunk kö - fal - gyanánt vannak, a' kik soha helyekből ki nem mozdúlnak, ha szörnyü halállal mind egy lábbig azon a' helyen meg ölet - tetnek is. A' könnyü fegyveres Vitézek pedig az alkalmatóság - szerint ki rugtat - nak, és, minek utánna meg - fáradtak, vagy súlyosabb veszedelmet éreznek, a' Fegyveresek háta megé vonnyák mago - kat, és ottan erejeket újra öfzve - fzedvén, 's - meg - pihenvén állanak, miglen, alkal - matóságot kapván, ismét ki - rugaszkod - nak a' viadalra. A' nagyobb, és egymás mellé öfzve tett Paizlok pedig egy Vár - nak, és kö falnak formáját ábrázolják; a' mellyek - által védelmeztetvén a' köz
Gya-

Gyalogok, és mind azok, a' kik a' középén vannak, mint valami Vár erősségének falai mellül viáskodnak, és, ha alkalmatosság adatik, ki-rohannak. A' mint is mind ezeket Atyaságod, többszöri Táborozásunkban velünk jelen lévén, szemével sokszor nézhette.

Ezeket azért akartuk Atyaságodnak le-irni, hogy tudgya, világossan a' Királyi Felségnek meg-magyarázni, és ő Felsége aztután ítéletet tenni, hányat kíván minden rendből magához küldetni. Mi pedig olyan Kapitányokat küldöttünk, a' kik mind ezeket el-rendelni tudják; a' mint ő Felsége tapasztalással is, ha látni akarja, meg láthatja. Es nem esnék rosszszúl, ha ő Felsége mind ezeket, Muszára, Magyar Balás-által, a' mi Kapitányunk-által magának meg-mutattatni látná; mert ki nézhetné, hogy a' Tábornak el-rendelésében, millyen mód, és rend tartatik mi nálunk; és, ha ő Felségének meg-tetzsenék, ez a' rend tartatnék; ha pedig másként lenne a' dolog, mindenek ő Királyi Felségének akaratja, és tetztzése szerint legyenek. De arra jól vigyázzon ő Felsége, hogy az a' Magyar Balás, tapasztalásból, jól ki-tanulta a' Törökök erköltsét, a' ki sokszor mind mi-velünk, mind pedig mi-nálunk-nélkül a' Törököknek viadalín, és hartzaikon jelen vólt, és, azért is ő leg-jobban tudja, miképpen kellessék a' Törökökkel hadakozni.

Eze-

Ezeken fellyül tudgya meg Atyaságod, hogy mi rövid üdö múlva el-fogjuk küldeni Vithéz Jánost, a' mi követünket Romába, a' mellyet, Atyaságodnak fok, és gyakran-való intésitől, és tanátslási-tól indítatván, tselekefszük. Azon követ tehát mi-tőlünk olly parantsolatot fog-venni; Hogy mindeneket Atyaságodnak tanáttsa szerínt tselekedgyék; és kérjük-is Atyaságodat, hogy vigyázzon reáia, és vezesse ötet, a' mint a' mi betsülletünkre illendőbbnek ítéli, hogy az ő ott létele-által valami illetlenség el ne követödjék.

Atyaságodnak pedig, a' maga Eöttse, Angelus Benigenus-felöl-való irására, e' légyen tőlünk a' felelet: Hogy mi ötet Atyaságodnak szerelméert szeretjük, és valóban akartuk vólna, hogy a' Királyné mellett maradott-vólna eddig-is, ha maga okot nem adott-vólna. Mert, midön Mi Elztergamból ezekre a' részekre útnak indúltunk, akkor ő, mint hogy némellykor a' maga kényén járó, Egerbe mentt; az-után pedig a' Királynéhoz ide jött. Ne is vélye azt Atyaságod, hogy, vagy mi, ő vagy a' Királyné ötet a' házasságra kényszeritenénk, hanem ő maga, mint hogy híffjú idejében valamennyire feslett, önként keresett a' Királyné szolgálóiból feleséget kapni, a' mellyről mi ötet meg feddettük. És valóban mi ő néki: jót akarunk, csak ő maga magát el-ne vonnyá. Most is pénzt adatunk néki; és, ha szolgálni nem

akarna, vagy magát az engedelmes szófogadásban meg-tartani, az ő hatalmában vagyon. Mi örömeft ennek-utánna-is megfogjuk ötet nálunk tartani, és Atyaságodnak tekintetéért véle jót fogunk-tenni, a' mint ez-eránt máskor is szólottunk Atyaságodnak.

Az-is adatik értésünkre: hogy a' Fegyveres Népek, a' kik az ő Királyi Felségének, a' mi Atyánknak segítségére minden felől öszve gyűlnek, az Eleségből nagy szükséget szenvednek; Annak okáért akar-nánk, hogy Atyaságod a' mi szokásun-
kat, mellyet mi Hadakozásinkban tar-
tunk, ő Felségének világosan meg-be-
széllené; azaz: hogy valahol a' Fegyveres
Népek meg-állanának, oda mindenün-
nen, mint a' piatzra, mindent hordaná-
nak, 's - vásárt ütnének. És jó volna ha
ebben ő Felsége valamí jó rendet tar-
tana, az az: hogy minden szomszéd Vá-
rasokban, és közeleb-lévő Falukban, a'
helynek mi vóltához képeft, bizonyos te-
reh hordozó Szekereseket tenne; a' kik
az el-adó élelményt a' Taborba, vagy-
is a' Fegyveres Nép' tanyájára öszve hor-
danák - mért ilyen módon a' Hadi Sereg
sem fogyatkoznék-meg a' szükséges dol-
gokból, és, ez a' nyereség sem másuvá,
hanem az ő Felsége jobbágyinak javok-
ra, és hasznokra hárámlanék.

Ha pediglen ő Felsője Hidrunumot jó rend-tartva igyekezik meg - venni, a' mi itéletünk szerint jól tselekedné, ha ennek ostromlására Magyar Balásnak, a' mi Kapitányunknak, tanáttsával élne, és ötet rendelné az Ojromlás Vezérjévé, és meg-parantsolná: hogy minden szükséges dolgok, tudni - illik a' kerítéshez - való veszfők, és, az ostromláshoz szükséges, és alkalmas egyéb nemű fák, az ő akaratjával és tanáttsával hordatnanak öszve, mert hiszfük azt, hogy, mind ezek, valamint az Embereknek kevesebb vesztésével, és kárával, ugy ő Felsőjének nagyobb hasznával, ilyen módon hamarább véghez vitethetnének.

Hallottuk azt - is ; hogy Hidruntom Várát ugy meg - erősítették a' Törökök, hogy az Agyuk, és egyéb mesterséges hadi Szerzfámok az ujjonnan tsináltt Sántzoknak igen keveset árthatnának ; Annak okáert a' mi tanátunk az vólna, hogy azon Várnak Vívására a' nagyobb Parittyák, alkalmaztatnának, hogy azokból ostromoltatnának a' bé rekelzkedettek. Mi nekünk ugyan vannak Szegnién nyóltz jeles illetin Parittyáink, a' mályeket, ha tétzzenék ; örömeft oda küldenénk, valamikor az eránt ő Felsője által meg-keresftennék ; idegekkel, és a' Parittyá Zzákjával, az illetin mesterséges alkotványhoz szükség - képpen tártozandó, és meg - kívánttatott egyéb Szer - számokat - is, mert

ezek, a' mi itéletünk-szerint, alkalmatossab-
 bak fognak lenni ahoz a' váríváshoz,
 mint akár minémű Ágyúk, főképpen, ha
 annak a' Várnak vidéke köves: mert a'
 fellyül hullott kövek többeket le verné-
 nek és elhurítának, mintha az ágyukból
 lövetettétnének-ki és keevelsebb költség-
 gel-is meg-esnék a' puska por-miatt, a'
 mellynek készülete minden Lövésre sokba
 kerül; A' Parittyákhoz pedig nem egyéb,
 hanem tsak kövek kellenek; és ezek-
 közül egy, a' köveknek, jég eső módjá-
 ra-való szórásában, három ágyúnál - is
 többet érne. (a)

Azt beszélik ezen fellyül iten Mi
 nálunk: hogy ő Felségének jó Pattantyus-
 si, az az: Nintsenek igen jó Ágyús Me-
 steri, a' kik az ágyukból jól tudnának lö-
 völdözni; és: és hogy Ats mesterek-'s
 Kerék-gyártók-nélkül-is felette nagyon
 szükölködik. Hogy ha ugy vagyon a' do-
 log, könyörgünk. hogy ő Felsége az illye-
 tin szükségít, a' mellyek ő néki kárara
 lehetnének, előttünk el ne titkollya, mert
 mi

(a) Ki-verettétt osztán Hídruntum Várából a'
 Török, a' hol Magyar Balásnak vitézlő ereje,
 és serény szorgalmatossága fő képpen ki tetfzet.
*Ejecius est Hydruntum Turca, ubi Blasii Magyar vir-
 tus, et industria in primis enitur.* Pray. Tom. IV.
 pag. 154.

mi, mind' azokat, a' mellyek szükségesek leendenek, bővségesen meg - küldeni, és hamar is el készíteni fogjuk meg-igérvén azt, hogy ezekben semmi fogyatkozást nem fog - szenvedni. Zágrábból Bőjt más havának tizedik napjan. 1480. esztöben. (b)

(b) Ez a' győzedelmes Máthy's Királynak a' maga meg hitt Emberéhez (a' ki a' dolognak igaz voltát jól tudta) irott levele, bőven meg - tzáfolja, és elégségesen, ki mutatja amaz éretlen agyvelőből ki - ugrott idéten versnek hiúságát, és héabavalóságát, a' melly egykor így tsiripple:

*Clara Sago, sed opaca Toga Gens Hungarase mper ;
Multa quidem pozuit Marte, sed Arte nibil.*

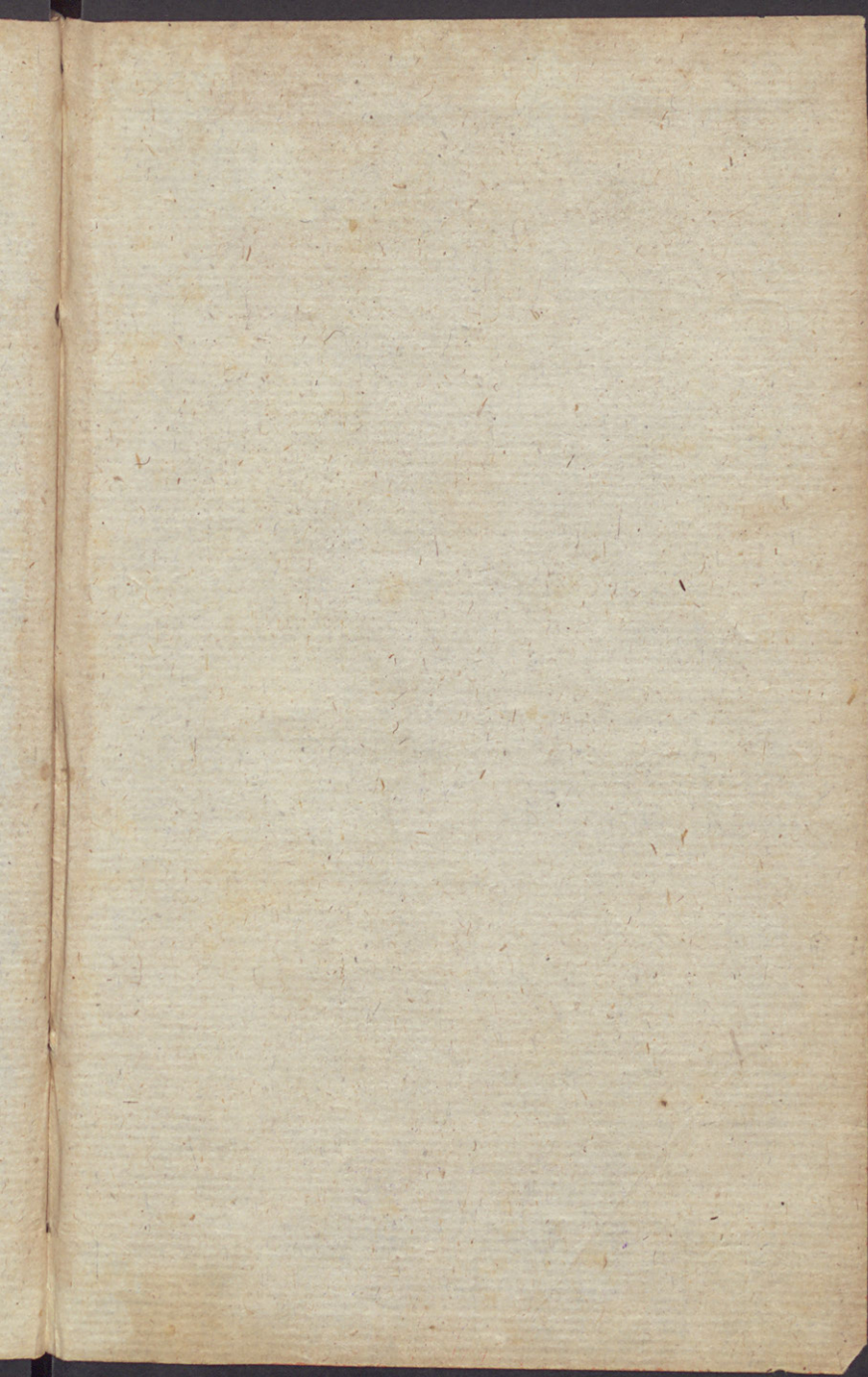
Hogy a' Magyar Nemzet fokot tehetet ugyan mindenkor Fegyverrel, de mesterséggel semmit sem. Meg nem gondolta ez a' jámbor azt, a' mit egy bölts Ember mondvala: *Ars sub Marte latez.* Hogy nagy mestersésből áll a' hadakozás, és az Ellenség törő Fegyver forgatás.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text in the middle section of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text in the lower middle section of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

DERECENI EGYETEM KÖNYVTÁR
Lelt.
--- 720-1955

MASODIK LAJOSNAK

MAGYAR ORSZAG

KIRALYANAK

MONHATSI HARTSON TÖRTÉNETT

VESZÉDELME

MELLYRT MEGIRIT, A KI OTTAN JELLEN

VOLTT

BRODERITS ISTVAN

MAGYAR O. KANTZELLARIUSA DEKANI

MOST PÉDIG

MAGYAR NYELVRE ÁLTAL - TETT

LETTENYEI JÁNOS F. P. M. R.

B U D A P E S T

szégy I. andorer Katalin betűvel 1792

757512

757512